

ŠTÚDIE

Michaela Kleinová

Informačná spoločnosť

Denisa Pažitková

Poradenstvo vo vysokoškolskom vzdelávaní

Martin Kováč

Nezamestnanosť a ďalšie smerovanie
absolventov strednej školy na Slovensku

František Blanár

Zdravotné problémy absolventov
vysokoškolského štúdia v kontexte výsledkov
prieskumu EUROGRADUATE 2022

Anna Pelošjan

Verejné poslanie univerzít v období
vedomostnej spoločnosti

INFORMÁCIE

Férová akadémia

Noví profesori

ACADEMIA uvíta, ak sa rozhodnete publikovať v nej svoje názory a skúsenosti o ľubovoľnej oblasti vysokoškolského života (najmä pedagogickej, výskumnej, organizačnej, ekonomickej), ktoré majú predpoklad, že zaujmú značnú časť akademickej obce. Radi uverejníme aj zaujímavé poznatky zo zahraničných stáží alebo služobných ciest, informácie o významných podujatiach v zahraničí, na ktorých sa zúčastnili členovia slovenskej akademickej obce.

***Za obsah príspevku zodpovedá autor.
Redakcia si vyhradzuje právo
výberu príspevkov.***

ISSN 1335-5864

EV 53/22EPP

EV 1020/08

Redakčná rada

Zodpovedný redaktor:

Mgr. František **Blanár**, Centrum vedecko-technických informácií SR

Mgr. Gabriela **Aichová**, Centrum vedecko-technických informácií SR

Doc. Mgr. Mária **Belešová**, PhD., Katedra predprimárnej a primárnej pedagogiky UK v Bratislave

Mgr. Katarína Deáková, CSc., Centrum vedecko-technických informácií SR

Bc. Mgr. Peter F. L. **Jilek**, Filozofická fakulta Univerzity v Záhrebe

Mgr. Juraj Kolesár, Centrum vedecko-technických informácií SR

Mgr. Denisa **Pažítková**, Centrum vedecko-technických informácií SR

ACADEMIA, vychádza 4x ročne

Vydáva: Centrum vedecko-technických informácií SR, Lamačská 8A, 840 05 Bratislava, IČO: 00151882.

Dátum vydania – september 2025, č. 2-3/2025, ročník XXXVI. Časopis je nepredajný.

ISSN 1335-5864, EV 53/22/EPP, EV 1020/08

Tlač: Centrum vedecko-technických informácií SR

Objednávky: Na adrese redakcie. Elektronicky dostupné na academia.cvtisr.sk

OBSAH

ŠTÚDIE

Michaela Kleinová

Informačná spoločnosť

4

Denisa Pažítková

Poradenstvo vo vysokoškolskom vzdelávaní

13

Martin Kováč

Nezamestnanosť a ďalšie smerovanie absolventov stredných škôl na Slovensku

21

František Blanár

Zdravotné problémy absolventov vysokoškolského štúdia v kontexte výsledkov prieskumu EUROGRADUATE 2022

35

Anna Pelošjan

Verejné poslanie univerzít v období vedomostnej spoločnosti

42

INFORMÁCIE

Férová akadémia

49

Noví profesori

50

CONTENTS

THEORETICAL ARTICLES

Michaela Kleinová

Information society 4

Denisa Pažítková

Guidance in higher education 13

Martin Kováč

Unemployment and future direction of secondary school graduates
in Slovakia 21

František Blanár

Health problems of tertiary graduates in the context of the results
of the EUROGRADUATE 2022 survey 35

Anna Pelošjan

The public role of universities in the knowledge society 42

INFORMATIVE ARTICLES

The fair academy 49

New professors 50

Milé čitateľky, milí čitatelia,

v aktuálnom čísle časopisu ACADEMIA opäťovne prinášame výber štúdií a informácií z oblasti vysokoškolského vzdelávania na Slovensku a súvisiacich tém. Hneď v úvode si môžete prečítať štúdiu zameranú na problematiku informačnej spoločnosti a jej problémy. Ďalší príspevok sa venuje poradenstvu vo vysokoškolskom prostredí a priestor už tradične venujeme aj nezamestnanosti mladých ľudí, tentoraz v kontexte stredoškolského vzdelávacieho systému. V sérii článkov zameraných na prezentovanie výsledkov medzinárodného prieskumu EUROGRADUATE prinášame štúdiu, ktorá sa venuje zdraviu absolventov slovenských vysokých škôl. Okrem toho venujeme priestor aj zamysleniu sa nad verejným poslaním univerzít v období vedomostnej spoločnosti. Ponúkame taktiež prehľad o novovymenovaných profesoroch a informáciu o zaujímavom odbornom podujatí.

Prajeme príjemné a podnetné čítanie

Mgr. František Blanár
zodpovedný redaktor

Informačná spoločnosť

Abstrakt

Informačná spoločnosť je fenomén, ktorý je výsledkom rýchleho technologického pokroku a globálnej digitalizácie. Článok mapuje historický vývoj až po súčasnú éru internetu, umelej inteligencie a kyberpriestoru. Analyzuje zásadné zmeny, ktorými ľudstvo prešlo v oblasti ekonomiky, vzdelávania, komunikácie a kultúry a poukazuje na kľúčové faktory formovania dnešného digitálneho prostredia. Pozornosť je venovaná aj výhodám, ktoré moderné technológie prinášajú, ale aj nevýhodám a rizikám, ako sú kybernetické hrozby, šírenie dezinformácií, či digitálna priepasť. Kyberbezpečnosť a digitálna gramotnosť predstavujú kľúčové a nevyhnutné podmienky pre vytváranie bezpečného a zodpovedného prostredia pre používateľov a konzumentov informácií. Článok sa tiež zaoberá integráciou digitálnych nástrojov do vzdelávania a odkazuje na odporúčania a stratégie OECD, ktoré podporujú inkluzívny a udržateľný rozvoj informačnej spoločnosti.

Kľúčové slová

Informačná spoločnosť, spoločnosť, technológia, kyberkultúra, sociálne siete, internetové sociálne siete, OECD.

Abstract

The information society is a phenomenon resulting from rapid technological advancement and global digitalization. The article traces historical developments up to the present era of the internet, artificial intelligence, and cyberspace. It analyzes the profound changes humanity has undergone in the fields of economy, education, communication, and culture, highlighting the key factors shaping today's digital environment. Attention is given not only to the benefits brought by modern technologies but also to their drawbacks and risks, such as cyber threats, the spread of disinformation, and the digital divide. Cybersecurity and digital literacy represent crucial and indispensable conditions for creating a safe and responsible environment for users and consumers of information. The article also examines the integration of digital tools into education and refers to OECD recommendations and strategies that promote the inclusive and sustainable development of the information society.

Keywords

Information society, society, technology, cyberculture, social network, internet social networks, OECD.

Úvod

Súčasný svet je charakteristický rýchlym tempom technologického pokroku, ktorý výrazne formuje každodenný život jednotlivcov a spoločnosti ako celku. Neustály pokrok inovácií a nových poznatkov z oblasti informačných technológií ženie naše možnosti vpred a vytvára svet, kde je prispôsobenie sa rýchlym zmenám nevyhnutným predpokladom úspechu. Vieme, že digitálnymi priekopníkmi boli zo začiatku študenti a ostáva to aj v súčasnosti. Digitálna transformácia zasahuje všetky oblasti života – od vzdelávania, cez komunikáciu, až po kultúrny život – čo prináša množstvo nových príležitostí.

Korene tohto stavu siahajú hlboko do minulosti, kde vývoj informačnej spoločnosti prešiel od vynálezu telegrafu a telefónu, cez éru masových médií a prvých počítačov, až po nástup internetu, mobilných zariadení a umelej inteligencie. Každá z týchto etáp priniesla zásadné zmeny v tom, ako ľudia získavajú, spracúvajú a zdieľajú informácie. Hoci toto digitálne bohatstvo prináša zjavné výhody, zároveň nesie so sebou aj vážne výzvy. Dvomi z najnaliehavejších problémov sú dezinformácie, nepravdivé alebo zavádzajúce informácie a informačné preťaženie, ohromujúce množstvo dát, s ktorými sa denne stretávame. Tieto javy majú významný psychologický dopad na jednotlivcov, aj spoločnosť. Spomenuté problémy sú aj vo vysokoškolskom prostredí, kde je technologický rozmach prínosom, ale niekedy väčším nedostatkom. V dôsledku toho je dôležité nielen technológie vytvárať, ale aj zabezpečiť ich širokú dostupnosť a etické používanie. S tým súvisia aj otázky kybernetickej bezpečnosti a ochrany súkromia, ktoré sa stávajú neoddeliteľnou súčasťou digitálnej éry. Vďaka tomu sa v centre pozornosti čoraz viac vyskytuje potreba digitálnej gramotnosti a spravodlivej dostupnosti technológií, aby informačná spoločnosť nebola zdrojom nerovností, ale platformou pre inklúziu a rovnosť.

Informačná spoločnosť je charakterizovaná dominanciou informácií a informačných technológií vo všetkých sférach života. Daniel Bell vo svojej knihe *The Coming of Post-Industrial Society* (1973) definoval prechod od industriálnej k postindustriálnej spoločnosti, kde informácie a vedomosti sú hlavným zdrojom ekonomického rastu. Bell zdôrazňoval vzrastajúci význam vedomostnej ekonomiky a úlohu technológií pri transformácii spoločenských štruktúr.

Manuel Castells sa začal venovať globálnym zmenám súčasného sveta v deväťdesiatych rokoch 20. storočia. V jeho diele *Informačný vek* sa pokúsil o prezentáciu svojho chápania zmien svetovej spoločnosti, ktoré sa uskutočnili v posledných desaťročiach 20. storočia. Tieto zmeny pripisoval vzniku a zavádzaniu nových informačných technológií, ktoré menia charakter nielen politiky, ale aj ekonomiky, kultúry a ostatného života v spoločnosti. Podľa neho, na základe poznania a vedeckého pozorovania, je najvýznamnejšou charakteristikou rozširovanie stále vyspelejších informačných technológií. Podľa jeho názoru tieto technológie zmenili aj ekonomický, politický, sociálny a kultúrny život, ale aj dokonca spoločenské vzťahy a identitu ľudí (Sopóci, 2024). Za kľúčové charakteristiky považoval:

- obrovské množstvo celosvetovo elektronicky prenášaných informácií, vďaka ktorým všade prenikajú nové technológie,
- nepredvídateľný rozvoj v oblasti informatiky,
- informačné technológie usporiadané prostredníctvom voľne prepojených a flexibilných sietí,
- postupné spájanie rôznych technológií do integrovaných informačných systémov,
- organizácie, ktoré vďaka týmto systémom môžu pracovať v rovnakom čase na celej zemeguli,
- celosvetový „priestor prúdenia“, ktorý vzniká vďaka možnosti okamžitého elektronického prepojenia každého miesta na našej planéte,
- oslobodenie kapitálu a kultúry od času – vďaka elektronicky prenášaným informáciám (Castells, 2000a).

Castells tvrdí, že informačná spoločnosť vzniká predovšetkým meniacim sa vzťahom medzi globálnym kapitalizmom, štátom a novými sociálnymi hnutiami. Kľúčovým faktorom dynamiky postindustriálnej spoločnosti je rozvoj ekonomiky založenej na informáciách. Podobný názor má väčšina sociológov, napr. Pippa Norris, ktorá zdôrazňuje, že informačná spoločnosť prináša nerovnosti v prístupe k technológiám, čo vedie k digitálnej priepasti medzi tými, ktorí majú prístup k informačným technológiám a tými, ktorí ho nemajú (Norris, 2001). To má sociálne a ekonomické dôsledky, vrátane obmedzeného prístupu k vzdelaniu a pracovným príležitostiam. V tejto novej ekonomike je úspech podmienený aplikáciou vedeckých poznatkov a technologických inovácií vo výrobe. Technologická vyspelosť je dnes dôležitejším faktorom konkurencieschopnosti a ziskovosti podnikov než tradičné faktory, napríklad cena pracovnej sily. Digitalizácia umožňuje prenos a využitie nových poznatkov kdekoľvek na svete, čím sa kapitalizmus stáva menej závislý od štátu a viac od globálnych informačných sietí. Podľa Castellsa rozvoj informačných technológií na konci 20. storočia viedol k vzniku spoločnosti sietí, kde sociálne vzťahy formujú toky informácií. Ekonomické, politické a kultúrne vzťahy sa globalizujú, čo vedie k vytvoreniu novej formy spoločnosti charakterizovanej globalizáciou strategických rozhodnutí, sieťovou organizáciou, flexibilitou, nestabilitou a individualizáciou práce, ako aj kultúrou „reálnej virtuality“ podporovanej prepojeným mediálnym systémom.

Spoločnosť sietí funguje v „priestore prúdenia“, ktorý zahŕňa toky kapitálu, financií, investícií, tovarov a pracovnej sily a operuje mimo tradičného času, v tzv. nadčasovom čase. Tento priestor prúdenia tvoria elektronické komunikačné siete, prepojené centrá a riadiace elity. Nová spoločnosť prináša bohatstvo, inovácie a nádeje, zároveň však prehľbuje chudobu, vyvoláva hnev a beznádej. Tzv. priestor prúdenia kombinuje elektronické výmeny, centrá riadenia a priestorové usporiadanie elít, zatiaľ čo nadčasový čas odráža novú temporalitu spoločnosti sietí. Prúdenie kapitálu však kontrastuje s lokalizáciou práce, čo urýchľuje ekonomickú a sociálnu exklúziu a vedie k nerovnomernému rozvoju vo svete. Podľa Castellsa informačná ekonomika vytvára „čierne diery“, kam patria ľudia vylúčení z elektronicky sprostredkovanej komunikácie

kvôli kultúrnym bariéram. Informačná spoločnosť je charakteristická rastúcou zamestnanosťou vysoko kvalifikovaných manažérov a odborníkov, no zároveň poklesom dopytu po nekvalifikovanej alebo nízko kvalifikovanej pracovnej sile. Rozrastanie informačnej ekonomiky má aj kultúrne dopady. Masové médiá, najmä televízia, sa stali kľúčovou kultúrnou inštitúciou. Castells zdôrazňuje, že televízia určuje jazyk a symbolické výmeny, ktoré definujú spoločnosť. Médiá formujú aj kontext politických a sociálnych konfliktov. Podľa Castellsa však nevzniká homogénna masová kultúra, ale „*kultúra reálnej virtuality*“, kde je realita pohltená virtuálnym obrazovým svetom. V spoločnosti ovplyvnenej televíziou sa politické témy prezentujú zjednodušene, ako zábavné príbehy či škandály, aby oslovili široké publikum. To vedie k trivializácii politiky, kde sa dôraz kladie na osobnosti namiesto ideológií a politici sa prispôbujú očakávaniam divákov. Výsledkom je personifikácia politiky a ústup ideologických rozdielov medzi stranami. Castells vidí vznik novej spoločnosti založenej na informačných sieťach, kde sa menia aj rodové vzťahy a rodinné štruktúry v dôsledku emancipácie žien, nových životných štýlov a možností reprodukcie. Rodina s rovnomerne rozdeleným prístupom k moci je podľa neho kľúčom k boju proti sociálnemu vylúčeniu, fundamentalizmu, či environmentálnym problémom (Castells, 2000a).

Výhody a nevýhody informačnej spoločnosti

Podľa P. Norrisovej medzi výhody informačnej spoločnosti patrí:

- *prístup k informáciám*: internet a IT umožňujú okamžitý prístup k obrovskému množstvu dát, čo podporuje vzdelávanie, výskum a inovácie;
- *efektivita a globalizácia*: automatizácia a globálne siete zlepšujú produktivitu a komunikáciu;
- *inovatívne vzdelávanie*: digitálne technológie umožňujú interaktívne učebné metódy, e-learning a personalizované vzdelávanie.

Medzi neočakávané nevýhody informačných technológií môžeme považovať:

- *digitálnu priepasť*: nerovný prístup k technológiám zvyšuje sociálne nerovnosti;
- *kybernetické hrozby*: rastúca IT kriminalita, ako hacking alebo krádež údajov, ohrozuje bezpečnosť.
- *závislosť od technológií*: nadmerné používanie IT môže viesť k sociálnej izolácii alebo zníženiu kritického myslenia (Norris, 2016).

Kyberpriestor a kyberbezpečnosť

Kyberpriestor

je synonymom pre pojmy virtuálny svet alebo aj virtuálna realita. Pre nás osobne je výraz kyberpriestor synonymom pojmu „*online priestor*“. Etymologicky však kyberpriestor označuje kybernetický priestor, odlišný od

fyzického trojrozmerného sveta. Ide o simulované prostredie, ktoré buď napodobňuje reálny svet, alebo stváraňuje imaginárne svety, jestvujúce len v mysliach ľudí, čiže virtuálne (Rusňáková, 2016).

V súčasnosti sa termín *kyberpriestor* používa najmä v dvoch významoch – virtuálna realita a internetový priestor. Kyberpriestor je priestor elektronických dát prepojených sieťami, ktorý vznikol vďaka elektronickým médiám a celosvetový rozmer získal internetom. Ako súčasť nehmotného virtuálneho sveta sa javí ako fiktívny, tvorený hrou dimenzií. Za posledné desaťročie sa jeho význam posilnil a stal sa súčasťou digitálnych hier, vzdelávania, komunikácie a ďalších odvetví života. Tak ako sme spomínali u M. Castellsa „priestor prúdenia“, napríklad telefonovanie cez internet nepôsobí virtuálne, hoci prebieha v kyberpriestore. Virtuálnu realitu môžeme spájať aj s médiami, televíziou či rozhlasom, ale kyberpriestor je primárne spätý s internetom a počítačmi. Oba pojmy sa vzťahujú k svetu imaginácií, kde je kyberpriestor kľúčovou súčasťou virtuálnej reality.

Kyberbezpečnosť

sa zaoberá ochranou informačných systémov a dát pred kybernetickými hrozbami, ako sú hacking, malware, phishing alebo útoky DDoS¹. V informačnej spoločnosti je kyberbezpečnosť pre ochranu osobných údajov, kritickej infraštruktúry a ekonomickej stability kľúčová. Informačná bezpečnosť chráni dôvernosť, integritu a dostupnosť údajov bez ohľadu na ich formu, zatiaľ čo kyberbezpečnosť sa zameriava na ochranu digitálnych aktív v kybernetickom priestore. Norma ISO/IEC 27001 definuje požiadavky na systém riadenia informačnej bezpečnosti (<https://www.qtrust.sk/informacna-bezpecnost/kyber-bezpecnost>). Pri informáciách je výber dôveryhodnosti dôležitejší. Toxická informácia sa totiž nedá vylúčiť, preto je potrebné venovať veľkú pozornosť informáciám, ktorými sa „krmíme“. Internet je nesmierne rozsiahle miesto, ku ktorému musíme pristupovať opatrne a keďže je internet demokratický, tak manipulácia je prístupná takmer všetkým. Nepravdy a hoaxy môžu byť vytvárané a šírené zámerne a cielene, ale často sa stáva, že ľudia ich ďalej šíria bez zlého úmyslu. Buď preto, že im úprimne veria, alebo chcú byť len zaujímaví a pozbierať čo najviac likov² (Nebezpečne v sieti, 2021). Podľa odhadov DeltaPsychology sa množstvo informácií vytvorených za dva dni v súčasnosti rovná všetkým informáciám vytvoreným od začiatku civilizácie až do roku 2003. Hoci toto digitálne bohatstvo prináša zjavné výhody, zároveň nesie so sebou aj vážne výzvy. Na Slovensku zákon č. 69/2018 Z. z. o kybernetickej bezpečnosti stanovuje povinnosti pre prevádzkovateľov základných služieb a poskytovateľov digitálnych služieb, vrátane koordinovanej ochrany sietí a systémov. Nariadenie Európskej únie DORA harmonizuje riadenie rizík IKT vo finančnom sektore, zatiaľ čo ENISA³ podporuje certifikáciu

¹ DDoS – typ kybernetického útoku, pri ktorom útočník zahľucuje cieľovú službu.

² Like/Likes – počet kliknutí na ikonku, ktorá vyjadruje pochvalu, uznanie, súhlas či kladný postoj voči niečomu, napr. príspevku, komentáru na sociálnych sieťach alebo webovým stránkam.

³ ENISA – Agentúra EÚ pre kybernetickú bezpečnosť.

a štandardy (EÚ 2022/2554). Akčné plány v oblasti IT, napríklad *Program informatizácie školstva do roku 2030 na Slovensku*, sa zameriavajú na integráciu digitálnych technológií do vzdelávania a zvyšovanie kybernetickej bezpečnosti. Jednou z mnohých úloh tohto programu je vytvorenie *Katalógu rizík mládeže v kybernetickom priestore*, ktorý identifikuje vyše 100 rizík, vrátane kyberšikanovania, phishingu a zneužitia údajov. Cieľom tohto programu je zvýšenie digitálnej gramotnosti, zavedenie technických opatrení na ochranu školských systémov a predovšetkým aj vzdelávanie pedagógov a študentov o bezpečnom využívaní nových informačných technológií. Akčný program EÚ (Programme of Action – PoA) podporuje zodpovedné používanie IKT, vrátane ochrany kritickej infraštruktúry a podpory CERT⁴/CSIRT⁵ tímov.

Digitálna gramotnosť a integrácia technológií do vzdelávania

Mladí ľudia patria k „*digitálnym domorodcom*“ (generácia Z a mladší mileniáli), vyrastali s internetom a technológiami. Podľa výskumu Pew Research Center (2021), 95 % mladých ľudí v USA vo veku 18 – 29 rokov používa sociálne siete denne, čo je vyššie ako priemer populácie. Zručnosti ako vyhľadávanie informácií, práca s cloudovými službami, či základné programovanie sú u študentov bežnejšie než u starších generácií.

Študenti vysokej školy pravidelne využívajú digitálne platformy *Moodle*, *Microsoft Teams*, *Zoom* alebo *Google Classroom* na prístup k učebným materiálom, komunikáciu s vyučujúcimi a na odovzdávanie zadaní. Napríklad, podľa štúdie OECD (2020), viac ako 90 % vysokoškolákov v rozvinutých krajinách používa na štúdium online nástroje. Prístup k e-knižniciam, open-access⁶ zdrojom a akademickým databázam je pre nich bežnou každodennou realitou, čo podporuje ich zručnosti v správe informácií. Študenti vysokých škôl sú v porovnaní s inými skupinami obyvateľstva vo všeobecnosti viac zžití s informačnou spoločnosťou, a to z viacerých dôvodov. Ich každodenný život, vzdelávanie a sociálne interakcie sú úzko prepojené s digitálnymi technológiami, ktoré sú základom informačnej spoločnosti. Ich digitálna gramotnosť a každodenná interakcia s IT ich stavia do centra sieťovej spoločnosti, ako ju opisuje Castells. Napriek tomu čelia rizikám, ako je kyberšikanovanie alebo nedostatočná kybernetická bezpečnosť, čo zdôrazňuje potrebu vzdelávania v tejto oblasti. Pavol Rankov uvádza (2006), že znakom informačnej revolúcie konca 20. storočia je, že jednotlivé technológie nezasahujú do medziľudskej komunikácie izolovane, ale sa navzájom podporujú a prepájajú. Informácie zdieľané online v jednotnom čase kyberpriestoru a nová kyberspiritualita umožňujú dokonca

⁴ CERT – CERT Computer Emergency Response Team – tím, ktorý sa špecializuje na reakciu na počítačové bezpečnostné incidenty.

⁵ CSIRT – Computer Security Incident Response Team – širší pojem pre tím, ktorý sa zaoberá počítačovou bezpečnosťou a riešením incidentov, môže byť na úrovni organizácie, regiónu alebo krajiny.

⁶ Open-access – voľnodostupné zdroje.

alternatívu k politickému systému postavenému na mediálnej a virtuálnej konštrukcii mysle človeka. Nové technológie a informácie zdieľané v kyberpriestore, šírené poznatky, otvorené názory postoje, hodnoty a vízie umožňujú postupné oslabenie manipulatívneho pôsobenia politikov a vťahnutie veľkej časti populácie do niektorých fáz rozhodovacieho procesu a do tvorivej účasti na realite. Človek sa pomocou nových technológií učí a generuje nové poznatky, dokonca aj mimo obvyklých vzdelávacích procesov. Spoločnosť sa stáva „sieťou“ a vzdelávanie sa uskutočňuje v „sieti“. Mnohí študenti vysokých škôl sa zapájajú do startupov a projektov spojených s IT, ako sú aplikácie, umelá inteligencia alebo kybernetická bezpečnosť. Vysoké školy, napríklad STU v Bratislave, podporujú študentské inovácie cez inkubátory a hackathony, čo ich hlbšie prepája s informačnou ekonomikou.

OECD Going Digital

Going Digital je to iniciatíva *Organizácie pre ekonomickú spoluprácu a rozvoj (OECD)*, ktorá pomáha krajinám lepšie pochopiť a formovať digitálnu transformáciu prostredníctvom dát, analýz a politických odporúčaní. Projekt sa zameriava na vytváranie politík pre inkluzívnu, bezpečnú a udržateľnú digitálnu budúcnosť, pokrýva oblasti ako konektivita, ochrana údajov, umelá inteligencia (AI), kybernetická bezpečnosť a digitálne zručnosti. Súčasťou je *Going Digital Toolkit*, ktorý obsahuje indikátory, odporúčania a nástroje na hodnotenie digitálneho rozvoja krajín, štruktúrovaný je podľa siedmich politických dimenzií (napr. prístup k dátam, digitálna infraštruktúra, zručnosti).

OECD – Digital Outlook Economy 2024

OECD Digital Outlook Economy (ďalej DEO) je publikácia, ktorá vznikla predovšetkým na to, aby analyzovala trendy v oblasti technologického rozvoja, digitálnych politík a digitálnej výkonnosti v štátoch OECD a partnerských ekonomikách. Vydanie z roku 2024 vychádza z už spomínaného *Going Digital Toolkit*, taktiež z databáz OECD.

Dôležité zistenia z publikácie *OECD DEO*:

- *rast odvetvia IKT* – sektor IKT rastie približne trikrát rýchlejšie ako celkové hospodárstvo štátov OECD, v roku 2023 dosiahol priemerný rast 7,6 %;
- nový model *nowcastingu*⁷ využíva veľké dáta a strojové učenie poskytuje aktuálne údaje o jeho výkonnosti;
- *umelá inteligencia (AI)* – AI prináša výhody ako zvýšenie produktivity a vedecký pokrok, ale aj riziká (dôvera, súkromie, bezpečnosť - krajiny vyvíjajú pre zodpovedné využitie národné stratégie AI);
- *bezdrôtové siete novej generácie* – 5G je zavedené takmer vo všetkých štátoch OECD, výskum pokračuje na 6G a satelitné technológie;

⁷ *Nowcasting* – predpoveď veľmi nedávnej minulosti, súčasnosti a veľmi blízkeho budúceho stavu ekonomického ukazovateľa.

- *nerovnomerné šírenie technológií* – technológie ako *cloud computing*⁸ sa šíria rýchlo;
- *rozdiely v digitálnych zručnostiach a prístupe* k technológiám obmedzujú rovnosť príležitostí;
- *pohlcajúce technológie (VR)* – VR ponúka jedinečné zážitky, vyžaduje však nové prístupy k ochrane súkromia a bezpečnosti, najmä pre deti a v pohybujúcich sa prostrediach;
- *negatívne online správanie* – kyberšikanovanie a problémy spojené s nadmerným používaním sociálnych médií (OECD DEO, 2024).

Vývoj ekosystému digitálnych technológií je hnacou silou hospodárskych a spoločenských zmien, pričom sektor informačných a komunikačných technológií (IKT) sa vo svojom jadre ukazuje ako dynamický a odolný voči hospodárskym nepriaznivým vplyvom. Nevyhnutná je dôležitosť zodpovedne uvoľňovať inovácie, zabezpečovať zdieľanie prínosov týchto technológií a znižovať riziká, ktoré môžu znemožňovať blahobyt spoločnosti.

Záver

Informačná spoločnosť priniesla ľuďstvu nebývalý prístup k poznaniu, možnostiam komunikácie a technologickým nástrojom, ktoré formujú každodenný život. Jej vývoj však odhalil nielen obrovský potenciál, ale aj množstvo výziev, od digitálnej priepasti cez rôzne kybernetické hrozby až po otázky etiky a zodpovedného využívania technológií. Ak chceme, aby sa informačná spoločnosť rozvíjala je nevyhnutné venovať pozornosť digitálnej gramotnosti, kyberbezpečnosti a spravodlivej dostupnosti technológií pre všetkých.

Vďaka technológiám sa mení vnímanie času a priestoru. Používateľ v kyberpriestore je súčasťou publika, ktoré zažíva virtuálnu aj socio-kultúrnu realitu naraz, čím žije v odlišnom priestore od bežnej reality. Internet, najmä po vzniku „*webu*“ v neskorom 20. storočí, podporil rozvoj kyberpriestoru a vytvoril novú formu kultúry a to kyberkultúru, spojenú s novými technológiami a virtuálnymi komunitami.

Technologický vývoj však napreduje oveľa rýchlejšie než spoločenské zmeny, čo naznačuje, že v blízkej budúcnosti môžeme očakávať vznik tzv. postinformačnej spoločnosti. Túto novú etapu definujú transhumanistické vízie, založené na všadeprítomnej inteligentnej technológii a rozvoji hybridného spôsobu života, kde hranice medzi realitou a virtuálnou realitou takmer miznú. Kľúčovou črtou tejto spoločnosti môže byť dôraz na individualitu, pričom sloboda a autonómia jednotlivca porastú, zatiaľ čo vplyv spoločenských štruktúr a komunít bude slabnúť. To otvára nielen nové možnosti, ale aj zásadné otázky o budúcnosti ľudskej identity, etických hraniciach technologického pokroku a o tom, akú podobu bude mať život v ére, kde realita a virtuálny svet splynú do jedného celku.

⁸ *Cloud computing* – „internetové počítanie“ (model vývoja a používania počítačových technológií).

Literatúra a internetové zdroje

BELL, D. (1973). *The Coming of Post-Industrial Society*. New York: Basic Books. Bučková, Z., (2016) : Slovník vybraných pojmov z mediálnych štúdií. UCM v Trnave, Rusňáková, L.: Kyberpriestor. str. 113. Castells, M., 2000a : *The Information Age : Economy, Society and Culture*. Volume I. The Rise of the Network Society. Oxford: Blackwell.

ENEF: *Nebezpečne v sieti*. (2021). Dostupné na: <https://myslim.eu/wp-content/uploads/2021/10/Nebezpecne-v-sieti.pdf>

EUROSTAT. Dostupné na: <https://ec.europa.eu/eurostat>

<https://goingdigital.oecd.org/datakitchen/#/explorer/5/ict/indicator/explore/en>

Kyberbezpečnosť. Ministerstvo školstva, výskumu, vývoja a mládeže SR. Dostupné na: <https://www.minedu.sk/kyberbezpecnost/>

Kyberbezpečnosť. Portál : Q-Trust. Dostupné na: <https://www.qtrust.sk/informacna-bezpecnost/kyber-bezpecnost>

NORRIS, P. (2001). *Digital Divide: Civic Engagement, Information Poverty, and the Internet Worldwide*. Cambridge University Press.

OECD. *Digital Economy Outlook* (Volume 1). 2024. Dostupné na: https://www.oecd.org/en/publications/oecd-digital-economy-outlook-2024-volume-1_a1689dc5-en/full-report/component-8.html#chap-4

OECD. *Going Digital*. Dostupné na:
(<https://goingdigital.oecd.org/>)[(<https://www.oecd.org/digital/>)];
(<https://goingdigital.oecd.org/en/about>)

Portál EMSEC.sk. Dostupné na: <https://emsec.sk/preco-kyberneticka-bezpecnost/Rankov>,
P. (2006) : Informačná spoločnosť: Perspektívy, paradoxy, problémy. L. C. A.

Social Media in Use. Pew Research Center. 2021. Dostupné na:
<https://www.pewresearch.org/internet/2021/04/07/social-media-use-in-2021/> Sopóci, J.
(2024) : *Sociologické teórie modernej spoločnosti*. Bratislava: Stimul. ISBN (PDF) 978-80-8127-409-1.

Mgr. Michaela Kleinová
CVTI SR
michaela.kleinova@cvtisr.sk

Poradenstvo vo vysokoškolskom vzdelávaní

Abstrakt

Článok sa zaoberá systémom poradenských služieb na vysokých školách na Slovensku, ktoré predstavujú dôležitý prvok podpory študentov počas celého štúdia. Vychádza z platnej legislatívy, strategických dokumentov a dostupných odborných zdrojov. Analyzuje hlavné formy poradenstva: študijné, psychologické a kariérové. Osobitná pozornosť je venovaná rozvoju poradenských centier, implementácii nových programov, ako je Program podpory duševného zdravia študentov, či činnosti Rady pre poradenstvo a podporné služby pre študentov.

Kľúčové slová

Poradenstvo, študijné poradenstvo, psychologické poradenstvo, kariérové poradenstvo, vysoké školstvo.

Abstract

The article examines the system of counselling services at universities in Slovakia, which constitute an important element of student support throughout the entire course of study. It is based on the applicable legislation, strategic documents, and available scholarly sources. It analyses the main forms of counselling: academic, psychological, and career guidance. Special attention is devoted to the development of counselling centres, cooperation with the Ministry of Education, Science, Research and Sport of the Slovak Republic, and the implementation of new programmes, such as the Student Mental Health Support Programme and the activities of the Council for Student Counselling and Support Services.

Keywords

Guidance, academic guidance, psychological counselling, career guidance, higher education.

Úvod

Poradenské služby na vysokých školách sú neoddeliteľnou súčasťou podpory študentov počas celého štúdia. Vysoké školy na Slovensku vykonávajú poradenské aktivity rôznymi formami, od študijného poradenstva zameraného na adaptáciu na akademické prostredie, cez psychologické poradenstvo poskytujúce pomoc pri osobných a vzťahových problémoch, až po kariérne poradenstvo pripravujúce študentov na prechod do pracovného života. Posledné roky priniesli zvýšený dôraz na podporu duševného zdravia, čo sa odráža aj v nových strategických iniciatívach rezortu školstva.

V tomto článku sa najprv zameriavame na vymedzenie a základné charakteristiky poradenských služieb v akademickom prostredí. Analyzujeme tri hlavné oblasti – *študijné, psychologické a kariérne poradenstvo*, budeme sa venovať ich účelu a obsahu. Posledná časť článku je zameraná na aktuálne trendy a iniciatívy, ktoré prispievajú k rozvoju poradenských centier na vysokých školách.

Poradenské služby vysokých škôl na Slovensku

Každá vysoká škola má podľa zákona povinnosť poskytovať uchádzačom o štúdium, študentom a ďalším osobám informačné a poradenské služby, ktoré súvisia so štúdiom a s možnosťou uplatnenia absolventov študijných programov v praxi. Informačné a poradenské služby vysokej školy sú v zmysle zákona o vysokých školách jedným z práv študenta a poskytujú sa bezplatne. Podľa zákona č. 131/2002 Z. z. o vysokých školách, § 100a odsek 2 hovorí: „*Poradenstvo sa poskytuje na účely zlepšovania duševného zdravia študentov a ich motivácie k štúdiu, pomoci pri problémoch, ktoré by mohli ohroziť riadne skončenie štúdia, a pomoci pri uplatnení sa na trhu práce.*“¹

Typy poradenských služieb

Odbornú aj metodickú podporu v poradenstve zabezpečujú na vysokých školách vybrané pracoviská a fakulty. Približne polovica verejných vysokých škôl má zriadené vlastné poradenské a podporné centrá, ktoré poskytujú študentom rôzne formy pomoci. Zahŕňajú napríklad poradenstvo: *študijné, kariérové, psychologické, sociálne či duchovné*.² V niektorých školách fungujú aj špecializované pracoviská, napríklad protidrogové centrá, psychologické poradne, či centrá určené na podporu študentov so špeciálnymi potrebami.³

Zákon o vysokých školách rozlišuje najmä tri hlavné oblasti: *psychologické poradenstvo, kariérové poradenstvo a študijné poradenstvo* (poradenstvo pri efektívnom učení sa). Zároveň poskytuje rámec pre ďalšie formy podpory, najmä pre študentov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami, zahraničných študentov, či študentov so sociálnym znevýhodnením.

¹ Zákon č. 131/2002 Z. z. o vysokých školách a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

² Centrum duchovných služieb ponúka napríklad Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave. Poskytuje členom akademickej obce podporu v oblasti duchovného rozvoja a pastoračnej starostlivosti. Študentom ponúka možnosť zapojiť sa do aktivít zameraných na nachádzanie vnútorného pokoja a rovnováhy. Okrem toho vytvára priestor pre osobnú reflexiu, rozhovory a účasť na komunitných podujatiach. Dostupné na: www.ucm.sk.

³ Ak na vysokej škole nie je zriadené centrum podpory, je vysoká škola povinná zabezpečiť poradenské a podporné služby pre študentov prostredníctvom iných súčastí. EURYDICE. Guidance and counselling in higher education. Dostupné na: www.eurydice.eacea.ec.europa.eu/eurypedia/slovakia/guidance-and-counselling-higher-education

Študijné poradenstvo

Študijné poradenstvo ponúka študentom podporu a zdroje nevyhnutné pre úspešnú adaptáciu na univerzitné prostredie. Poskytuje im aktuálne informácie a usmernenia o študijných príležitostiach, predmetoch, predpisoch a administratívnych postupoch. Cieľom je pomáhať študentom zvládať akademické výzvy, ktoré môžu zahŕňať problémy s učením, organizáciou a manažmentom času, a zároveň ich podporovať v rozvoji efektívnych študijných stratégií tak, aby si zlepšili akademickú výkonnosť.⁴ Poradenstvo zamerané na študijné otázky tvorí jednu zo základných častí vysokoškolského poradenstva. Jeho cieľom je poskytnúť študentom relevantné informácie, praktickú pomoc a podporu pri plánovaní, organizovaní a realizácii ich štúdia. Do daného typu poradenstva by sme mohli zaradiť napríklad pomoc pri:

- výbere predmetov a tvorbe individuálneho študijného plánu,
- adaptácii na vysokoškolské prostredie a zvládání študijného zaťaženia,
- riešení problémov spojených s absolvovaním predmetov,
- prestupe medzi odbormi alebo fakultami,
- pomoci pri akademickom informačnom systéme a podobne.

Študijní poradcovia často fungujú ako spojovací článok medzi študentom a vyučujúcim, prípadne študijným oddelením. Pre úspešné vzdelávanie je poradenstvo častokrát nevyhnutné. Usmernenie a poradenstvo na vysokých školách poskytuje študentom vynikajúcu príležitosť vyrovnáť sa so svojimi potrebami pre akademický a individuálny rast.⁵

Psychologické poradenstvo

Psychologické poradenstvo v užšom zmysle zahŕňa psychologickú činnosť, ktorá sa sústreďuje na analýzu, interpretáciu, ovplyvňovanie a hodnotenie správania študentov, prípadne ich skupín pomocou psychologických metód, techník a postupov vychádzajúcich zo súčasných poznatkov psychológie a aktuálnej praxe. Vykonáva sa predovšetkým v školských výchovných, preventívnych a poradenských zariadeniach.⁶

Psychologické poradenstvo pomáha študentom predovšetkým pri riešení problémov duševného zdravia. Pracuje so študentmi, ktorí potrebujú psychologickú pomoc na zlepšenie ich situácie. Pri psychologickom

⁴ Slovenská technická univerzita v Bratislave: Oblasť efektívneho učenia, Dostupné na: www.stuba.sk

⁵ Gabriel Amponsah Adu a Charles Kwame Nimo, *Educational Guidance and Counselling: History, Meaning and Differences*. Dostupné na: www.researchgate.net

⁶ Dagmar Kopčanová, *Postavenie, výzvy a niektoré súčasné trendy poradenských zariadení v rezorte školstva*, in: *Komplexný poradenský systém prevencie a ovplyvňovania sociálno-patologických javov v školskom prostredí*. Dostupné na: https://viasua.sk/wp-content/uploads/2015/10/priloha-VUDPaP_Tomkov%C3%A1_SFBT-v-%C5%A1kol%C3%A1ch.pdf

poradenstve, by malo ísť o viac ako len o poskytovanie rád. Malo by to byť o hľadanie koreňa problémov a identifikácii potencionálnych riešení. Poradca taktiež pomáha meniť perspektívu študenta, aby mu pomohol urobiť najlepšie rozhodnutie alebo vybrať si najlepší postup.⁷ Poskytovanie psychologického poradenstva pre študentov vysokých škôl môže zahŕňať mnoho oblastí a týkať sa rôznych situácií:

- *Študijné problémy*, kde možno zaradiť napríklad: ťažkosti so zvládaním študijných techník, strach zo zlyhania, skúškové úzkosti, obavy z verejného vystupovania, demotivácia a podobne.
- *Vzťahové problémy*, ktoré môžu spôsobovať napríklad: osamelosť, komunikačné problémy, absencia vzťahov a iné.
- *Osobnostné problémy*, kde možno riešiť nespokojnosť so sebou samým, potrebu lepšieho sebazpoznania, ťažkosti pri zvládaní náročných životných situácií a podobne.⁸

Význam psychologického poradenstva stúpol najmä počas/po pandémie COVID-19, keď sa u študentov výrazne zvýšil výskyt psychických ťažkostí. Mnohé univerzity preto spustili online poradne, infocentrá, či online duchovné poradenstvo.⁹

Kariérové poradenstvo

Služby kariérového poradenstva na vysokých školách majú rôznu podobu. V niektorých školách zabezpečuje danú funkciu študijný poradca, existujú však aj vysoké školy, ktoré zriadili samostatné kariérové centrá. Poradenstvo môže prebiehať individuálne alebo v skupinách. Skupinové programy sú častokrát zamerané na rozvoj metakompetencií a rozvoj mäkkých zručností (komunikačných, prezentačných, tímovej práce a podobne), ktoré sú na trhu práce čoraz žiadanejšie.¹⁰

Kariérové poradenstvo ponúka priestor na objavenie silných stránok, hodnôt, identifikovanie záujmov, schopností a kompetencie, čím napomáha k lepšiemu sebazpoznaniu. Zároveň pomáha jednotlivcom lepšie sa zorientovať a uplatniť na trhu práce s ohľadom na ich jedinečné predpoklady a individuálne potreby. V priebehu poradenského procesu kariérový poradca sprevádza a motivuje,

⁷ Gabriel Amponsah Adu a Charles Kwame Nimo, *Educational Guidance and Counselling: History, Meaning and Differences*. Dostupné na: www.researchgate.net

⁸ Dostupné na: www.tnuni.sk

⁹ Podľa výskumu Univerzity Komenského v Bratislave, ktorého cieľom bolo skúmanie psychického zdravia študentov a zamestnancov, sa psychické zdravie vplyvom pandémie výrazne zhoršilo. Výsledky výskumu preukázali približne dvojnásobný nárast depresie a úzkosti v porovnaní s rokmi 2021 a 2018. Viac informácií na: https://uniba.sk/detail-aktuality/back_to_page/aktuality-1/article/vyskum-uk-psychicke-zdravie-studentov-sa-vplyvom-pandemie-zhorsilo/

¹⁰ Eurydice – *Guidance and counselling in higher education*, Eurypedia. Dostupné na: www.commission.europa.eu

pričom využíva rôzne metódy, ktoré podporujú prirodzenú spontánnosť a uľahčujú proces sebapoznania a rozhodovania.¹¹

Oblasti kariérového poradenstva:

- sebapoznávanie,
- rozvoj a vzdelávanie,
- rozhodovanie a plánovanie,
- pracovný trh a pracovné príležitosti,
- životopis a motivačný list,
- pracovný pohovor.¹²

Rozvoj poradenských služieb vo vysokoškolskom prostredí

Rozvoj poradenských služieb na vysokých školách na Slovensku sa v posledných rokoch stáva čoraz výraznejšou súčasťou štátnej politiky v oblasti vzdelávania a mládeže. Daný trend možno sledovať v strategických dokumentoch Ministerstva školstva, výskumu, vývoja a mládeže SR a v nových iniciatívach, ako je *Rada pre poradenstvo a podporné služby pre študentov* či *Program podpory duševného zdravia študentov*.

Program podpory duševného zdravia študentov

Koncom roka 2024 ministerstvo školstva vyhlásilo novú výzvu z Programu Slovensko, ktorej cieľom je zvýšenie dostupnosti a kvality poradenských a podporných služieb pre študentov vysokých škôl. Cieľom je zvýšenie dostupnosti a kvality poradenských a podporných služieb pre študentov vysokých škôl, najmä prostredníctvom rozvoja poradenských služieb. Plánované je zabezpečiť komplexné služby v oblasti duševného zdravia a posilniť odborné kapacity potrebné na efektívnu pomoc a podporu študentom. Ďalším cieľom danej výzvy je zabezpečiť rovnaký prístup každého študenta ku kvalitným poradenským a podporným službám, aby mohli naplno využiť svoj potenciál.¹³

¹¹ Univerzita Komenského v Bratislave. Kariérové poradenstvo. Dostupné na: <https://uniba.sk/sluzby/karierove-poradenstvo/>

¹² Tamže.

¹³ Ako uviedol minister školstva Tomáš Drucker: „Psychická pohoda je neoddeliteľnou súčasťou kvality života študentov a významne ovplyvňuje ich úspech v štúdiu aj osobnom rozvoji. Preto investujeme do podpory poradenských a inkluzívnych služieb na vysokých školách, aby mali všetci študenti prístup k pomoci, ak ju potrebujú“. Celkovo bolo na výzvu z eurofondového Programu Slovensko vyčlenených 5,4 mil. eur a realizácia bude rozdelená do viacerých etáp. Dostupné na: <https://www.minedu.sk/vyse-5-mil-eur-pojde-na-podporu-dusevneho-zdravia-studentov-vysokych-skol/>

Okrem podpory projektov na vytvorenie alebo rozšírenie psychologického poradenstva a psychoterapie na vysokých školách a poradenstva pre zahraničných študentov, budú môcť vysoké školy využiť prostriedky na vzdelávanie ich zamestnancov v oblasti inklúzie a duševného zdravia i rozvoj študentského „Buddy systému“.¹⁴

Rada pre poradenstvo a podporné služby pre študentov

Rada pre poradenstvo a podporné služby pre študentov predstavuje nový poradný orgán štátneho tajomníka Róberta Zsemberu. Jej cieľom je zlepšiť dostupnosť, kvalitu a koordináciu služieb pre študentov vysokých škôl. Vznik rady vychádza z *Programového vyhlásenia vlády SR* a zo strategických cieľov ministerstva školstva formulovaných v *Dlhodobom zámere vo vzdelávacej, výskumnej, vývojovej, umeleckej a ďalšej tvorivej činnosti pre oblasť vysokých škôl na roky 2023 – 2028*.¹⁵

Členovia nového poradného orgánu štátneho tajomníka pre vysoké školstvo a akademický výskum MŠVVaM SR Róberta Zsemberu sa po prvý raz stretli koncom júla 2025 a oboznámili sa s aktuálnymi aktivitami rezortu školstva.¹⁶ Jednou z dôležitých tém prvého zasadnutia rady bola aj potreba tvorby riešení na základe dát. Ministerstvo čerpá dáta z prieskumu študentov alebo z prieskumu spokojnosti študentov s verejnými vysokými školami *Hodnot.to*, či z medzinárodného prieskumu EUROSTUDENT, ktorého distribúciu má na starosti Centrum vedecko-technických informácií SR.

Záver

Poradenské služby na vysokých školách zohrávajú kľúčovú úlohu pri podpore akademického, osobnostného aj profesijného rozvoja študentov. Študijné, psychologické a kariérne poradenstvo sú vzájomne prepojené piliere, ktoré pomáhajú riešiť nielen študijné a osobné problémy, ale aj úspešne zvládať prechod do profesijného života.

Poradenstvo na slovenských vysokých školách sa v posledných rokoch dynamicky rozvíja. Je to viditeľné v zriadeniach nových poradenských centier, rozšírení kapacít a zavádzaní inovatívnych foriem podpory. To všetko vytvára priestor na zlepšenie dostupnosti a kvality poskytovanej podpory. Kľúčovou výzvou zostáva zabezpečiť, aby

¹⁴ *Ide o systém vzájomnej rovesníckej podpory medzi študentmi, ktorý pomáha pri adaptácii na vysokoškolské prostredie a zotrvaní v štúdiu. Tamže.*

¹⁵ *MŠVVaM SR. Rada pre poradenstvo a podporné služby pre študentov začala svoju činnosť. Dostupné na: <https://www.minedu.sk/rada-pre-poradenstvo-a-podporne-sluzby-pre-studentov-zacala-svoju-cinnost>*

¹⁶ *Rada pre poradenstvo a podporné služby pre študentov sa aktuálne skladá zo 14 členov. Okrem štátneho tajomníka Róberta Zsemberu a odborných zástupcov ministerstva školstva, sú v nej zastúpení aj predstavitelia vysokých škôl, študentov, ministerstva zdravotníctva, odborníkov na inklúziu, poradenstvo a duševné zdravie. Tamže*

všetci študenti, bez ohľadu na ich študijné, sociálne či zdravotné podmienky, mali k nemu rovnaký prístup.

Literatúra

BAKIĆ-TOMIĆ, Ljiljana, Branko BOGNAR a Dragutin KOVAČEVIĆ. *Educational Guidance and Counselling: History, Meaning and Differences* [online]. 2023 [cit. 2025-08-05].

Dostupné na:

https://www.researchgate.net/publication/375794575_Educational_Guidance_and_Counselling_History_Meaning_and_Differences

EURYDICE. *Educational support and guidance* [online]. [cit. 2025-08-01]. Dostupné na:

<https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/eurypedia/slovakia/educational-support-and-guidance>

EURYDICE. *Guidance and counselling in higher education* [online]. [cit. 2025-08-01].

Dostupné na: <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/eurypedia/slovakia/guidance-and-counselling-higher-education>

HLAVNÉ SPRÁVY. *Začala fungovať Rada pre poradenstvo a podporné služby pre študentov, mala by pomôcť so zlepšením dostupnosti a kvality služieb pre vysokoškolákov* [online].

2023 [cit. 2025-08-09]. Dostupné na: <https://www.hlavnespravy.sk/zacala-fungovat-rada-pre-poradenstvo-a-podporne-sluzby-pre-studentov-mala-by-pomoc-so-zlepsenim-dostupnosti-a-kvality-sluzieb-pre-vysokoskolakov/4010844>

KOPČANOVÁ, Dana. *Postavenie, výzvy a niektoré súčasné trendy poradenských zariadení v rezorte školstva*. In: Komplexný poradenský systém prevencie a ovplyvňovania sociálno-patologických javov v školskom prostredí. Bratislava: Výskumný ústav detskej psychológie a patopsychológie, 2015. s. 10. [online]. [cit. 2025-08-01]. Dostupné na:

https://viasua.sk/wp-content/uploads/2015/10/priloha-VUDPaP-Tomkov%C3%A1_SFBT-v-%C5%A1kol%C3%A1ch.pdf

MINISTERSTVO ŠKOLSTVA, VÝSKUMU, VÝVOJA A MLÁDEŽE SR. *Výše 5 mil. eur pôjde na podporu duševného zdravia študentov vysokých škôl* [online]. 2024 [cit. 2025-08-09].

Dostupné na: <https://www.minedu.sk/vyse-5-mil-eur-pojde-na-podporu-dusevneho-zdravia-studentov-vysokych-skol/>

MINISTERSTVO ŠKOLSTVA, VÝSKUMU, VÝVOJA A MLÁDEŽE SR. *Ministerstvo školstva podporí projekty na zlepšenie duševného zdravia študentov vysokých škôl* [online]. 2025 [cit. 2025-08-09]. Dostupné na:

<https://www.minedu.sk/ministerstvo-skolstva-podpori-projekty-na-zlepsenie-dusevneho-zdravia-studentov-vysokych-skol/#:~:text=Vysok%C3%A9%20%C5%A1koly%20z%C3%ADskaj%C3%BA%20vy%C5%A1e%206%20mili%C3%B3nov%20eur%20na,%C5%A1kolstva%20z%20Programu%20Slovensko%20a%20zdroje%20%C5%A1t%C3%A1tneho%20rozpo%C4%8Dtu.>

MINISTERSTVO ŠKOLSTVA, VÝSKUMU, VÝVOJA A MLÁDEŽE SR. *Rada pre poradenstvo a podporné služby pre študentov začala svoju činnosť*. [online]. 2025 [cit. 2025-08-09].

Dostupné na: <https://www.minedu.sk/rada-pre-poradenstvo-a-podporne-sluzby-pre-studentov-zacala-svoju-cinnost/>

SLOVENSKÁ TECHNICKÁ UNIVERZITA v Bratislave. *Akademické poradenstvo – Poradenské centrum STU* [online]. [cit. 2025-08-08]. Dostupné na:

https://www.stuba.sk/sk/studenti/poradenske-centrum-stu/akter-poradenstva/akademicke-poradenstvo.html?page_id=16235

SLOVENSKÁ TECHNICKÁ UNIVERZITA v Bratislave. *Oblasť efektívneho učenia* Dostupné na: https://www.stuba.sk/sk/studenti/poradenske-centrum-stu/akter-poradenstva/akademicke-poradenstvo.html?page_id=16235#:~:text=Slu%C5%BEba%20%C5%A1studentom%20poskytuje%20pomoc%20a%20usmernenie%20v%20oblastiach,a%20n%C3%A1strojov%20na%20zlep%C5%A1enie%20akademickej%20v%C3%BDkonnosti%20a%20%C3%BAspechu

TRNAVSKÁ UNIVERZITA v Trnave. *Centrum podpory TnUAD – psychologické poradenstvo* [online]. [cit. 2025-08-08]. Dostupné na: <https://tnuni.sk/studenti/centrum-podpory-tnuad/centrum-podpory-tnuad/psychologicke-poradenstvo/>

UNIVERZITA CYRILA A METODA v Trnave. [online]. [cit. 2025-08-01]. Dostupné na: <http://www.ucm.sk>

UNIVERZITA KOMENSKÉHO v Bratislave. *Kariérové poradenstvo* [online]. [cit. 2025-08-01]. Dostupné na: <https://uniba.sk/sluzby/karierove-poradenstvo/>

UNIVERZITA KOMENSKÉHO v Bratislave. *Výskum UK: Psychické zdravie študentov sa vplyvom pandémie zhoršilo*. 22. 2. 2021 [online]. [cit. 2025-08-02]. Dostupné na: https://uniba.sk/detail-aktuality/back_to_page/aktuality-1/article/vyskum-uk-psychicke-zdravie-studentov-sa-vplyvom-pandemie-zhorsilo/

Zákon č. 131/2002 Z. z. o vysokých školách a o zmene a doplnení niektorých zákonov, v znení neskorších predpisov.

Mgr. Denisa Pažitková
CVTI SR, oddelenie výskumu a analýz
denisa.pazitkova@cvtisr.sk

Nezamestnanosť a ďalšie smerovanie absolventov stredných škôl na Slovensku

Abstrakt

Tento článok prináša komplexnú analýzu nezamestnanosti mladých ľudí po ukončení stredného vzdelávania na Slovensku so zameraním na regionálne rozdiely, typológiu stredných škôl a prechod absolventov buď na trh práce, alebo do terciárneho vzdelávania. Zo zistení vychádza z najnovších dostupných štatistík a ukazuje výrazný pokles celkovej nezamestnanosti mladých na úroveň 5,2 % v roku 2024, ktorá je významne pod priemerom Európskej únie. Článok zároveň zdôrazňuje pretrvávajúce regionálne disproporcie medzi západným a východným Slovenskom a poukazuje na odlišné uplatnenie absolventov podľa typu ukončenej školy – gymnáziá prinášajú vysoký podiel pokračovania na vysokých školách a nízku nezamestnanosť, zatiaľ čo absolventi stredných odborných škôl bez maturity čelia vyššiemu riziku nezamestnanosti. Ďalej článok popisuje demografické trendy, ktoré ovplyvňujú počet absolventov, hodnotí nesúlad medzi vzdelávacími programami a potrebami trhu práce a sumarizuje vhodné odporúčania na zlepšenie – najmä väčšie prepojenie škôl s praxou, rozvoj kariérneho poradenstva a regionálnu podporu.

Kľúčové slová

Nezamestnanosť mladých, absolventi stredných škôl, regionálne rozdiely, typy stredných škôl, vzdelanie, uplatnenie na trhu práce, prechod na vysoké školy, slovenský vzdelávací systém.

Abstract

This article provides a comprehensive analysis of youth unemployment after the completion of secondary education in Slovakia, focusing on regional disparities, typologies of secondary schools, and the pathways graduates take either into the labor market or tertiary education. Based on the latest available statistics, it highlights the significant decline in overall youth unemployment to 5.2% in 2024, a rate substantially below the European Union average. The article also emphasizes the persistent regional disparities between western and eastern Slovakia and points to different employment outcomes depending on the type of completed school – with gymnasiums having a high proportion of graduates continuing to higher education and low unemployment rates, while graduates from vocational secondary schools without a leaving exam face higher unemployment risks. Furthermore, it describes demographic trends influencing graduate numbers, assesses the mismatch between educational programs and labor market needs, and summarizes relevant recommendations for improvement – especially strengthening school-workplace links, developing career counseling, and supporting regional development.

Keywords

Youth unemployment, high school graduates, regional differences, types of high schools, education, employment in the labor market, transition to higher education, Slovak education system.

Úvod

Nezamestnanosť mladých ľudí po ukončení strednej školy a ich ďalšie smerovanie – či už na trh práce alebo do terciárneho vzdelávania – patrí medzi kľúčové ukazovatele, ktoré reflektujú efektivitu nielen samotného vzdelávacieho systému, ale aj fungovanie širšieho ekonomického a sociálneho prostredia na Slovensku. Prechod zo stredoškolského vzdelávania do zamestnania je pre mladých ľudí kritickým obdobím, ktoré zásadne ovplyvňuje ich budúce kariérne vyhliadky, finančnú stabilitu a celkovú kvalitu života. Rovnako je dôležité posúdiť, akú mieru a kvalitu ďalšieho vzdelávania si mladí absolventi zvolia, pretože tieto rozhodnutia majú dlhodobé dôsledky aj pre rozvoj spoločnosti ako celku.

V súčasnosti slovenský trh práce čelí mnohým výzvam, vrátane technologických zmien, demografických posunov a meniaceho sa dopytu po zručnostiach a kvalifikáciách. To vyžaduje, aby vzdelávací systém disponoval flexibilitou a schopnosťou efektívne pripravovať mladých ľudí na úspešné uplatnenie sa v týchto podmienkach. Dôležitým aspektom je preto detailná analýza nezamestnanosti mladých ľudí, ktorá zohľadňuje regionálne rozdiely, typy škôl a rozdiely v ďalšom vzdelávaní alebo zamestnaní.

Nezamestnanosť mladých nie je len ekonomickým ukazovateľom – je to aj signál spoločenských výziev, ako je odchod talentov do zahraničia, dlhodobá nezamestnanosť, či zvyšovanie sociálnych rozdielov medzi regiónmi. Efektívne riešenie týchto problémov si vyžaduje nielen analýzu štatistík, ale aj komplexné pochopenie regionálnych, typologických a systémových faktorov.

Tento článok si kladie za cieľ priniesť komplexný prehľad o situácii absolventov stredných škôl na Slovensku, vrátane štruktúry stredoškolského vzdelávania, momentálnu mieru nezamestnanosti podľa krajov a typov škôl, ako aj informácie o pokračovaní vo vysokoškolskom štúdiu. S využitím najnovších dostupných štatistík a analýz sa snažíme poskytnúť nielen obraz súčasného stavu, ale aj identifikovať hlavné problémy a výzvy, ktorým čelia absolventi i vzdelávacia politika. Zároveň článok obsahuje odporúčania pre zlepšenie situácie, ktoré môžu pomôcť v lepšom prepájaní vzdelávania s potrebami trhu práce a podporiť stabilnejšiu a inkluzívnejšiu budúcnosť pre mladú generáciu.

1. Štruktúra stredoškolského vzdelávania na Slovensku

Slovenský stredoškolský systém je rozdelený do viacerých typov škôl, pričom každý z nich má špecifické postavenie a význam pri príprave na ďalšie štúdium alebo vstup na trh práce. Táto rozmanitosť umožňuje žiakovi individuálne voľby podľa záujmov, schopností a ďalších kariérnych plánov, ale zároveň vytvára rôznorodé výzvy z pohľadu zamestnateľnosti a ďalšieho vzdelávania.

Gymnázia

Gymnázia poskytujú všeobecné vzdelanie a zameriavajú sa predovšetkým na rozvoj širokého spektra vedomostí, rozumových schopností a jazykových kompetencií. Dôraz je kladený na prípravu na vysokoškolské štúdium, preto majú absolventi gymnázií najvyššiu mieru pokračovania na vysokých školách na Slovensku – až 90 %. Vďaka všeobecnému základu a lepšej adaptabilite na vyššiu úroveň vzdelávania patrí nezamestnanosť medzi absolventmi gymnázií dlhodobo k najnižším spomedzi všetkých stredných škôl. Okrem akademického rastu programy často podporujú aj rozvoj sociálnych a komunikačných zručností potrebných pre perspektívne uplatnenie sa na trhu práce alebo ďalšie štúdium v zahraničí.

Stredné odborné školy (SOŠ)

SOŠ pripravujú žiakov na konkrétne povolania, spájajú odborný základ s teoretickými vedomosťami a v mnohých prípadoch aj s rozsiahlym praktickým výcvikom. Odbory sú veľmi široké – od technických, strojárskych, elektrotechnických, cez ekonomické, zdravotnícke až po umelecké a službové. SOŠ sa zároveň delia na študijné odbory s maturitou a na učebné odbory bez maturity, čo významným spôsobom ovplyvňuje možnosti absolventov na ďalšie štúdium alebo okamžité uplatnenie sa v pracovnom procese. Absolventi odborov s maturitou majú šancu pokračovať na vysokých školách či uchádzať sa o vyššie pozície na trhu práce, zatiaľ čo absolventi odborov bez maturity čelia vyššiemu riziku nezamestnanosti a väčšej závislosti od okamžitej situácie v danom odvetví.

Konzervatóriá

Ide o špecifický typ stredných škôl, ktoré sú zamerané najmä na umelecké smerovania, ako je hudba, tanec, spev či herectvo. Konzervatóriá ponúkajú vyváženú kombináciu praktickej a teoretickej prípravy, pričom mnohí absolventi nachádzajú rýchle uplatnenie v oblasti kultúry, v tvorivom a kreatívnom priemysle alebo sa rozhodnú pokračovať na vysokých školách umeleckého zamerania doma, či v zahraničí. Aj keď ide o početne menší segment

v celkovom stredoškolskom vzdelávaní, konzervatóriá prispievajú k obohateniu kultúrneho života regiónov a podporujú rozvoj špecializovaných talentov.

Stredné odborné učilištia (SOU)

Stredné odborné učilištia poskytujú vzdelávanie predovšetkým v učebných odboroch bez maturity. Typickým znakom je silný dôraz na prax, priame prepojenie s remeselnými a technologickými profesiami a úzka spolupráca so zamestnávateľmi v regióne. Hoci mnohí absolventi SOU veľmi rýchlo nájdu uplatnenie v technických alebo službových profesiách, práve táto skupina čelí najvyššiemu riziku nezamestnanosti – najmä vtedy, ak sa rozhodnú nepracovať v odbore, v ktorom získali kvalifikáciu, alebo keď v danom odvetví dôjde k útlmu, či zmenám na trhu práce. Aj preto aktuálne narastá záujem o možnosti doplnenia maturitného vzdelania alebo ďalšiu odbornú rekvalifikáciu.

Táto štruktúra stredoškolského vzdelávania odráža nielen tradície, ale aj súčasné potreby a trendy spoločnosti či trhu práce. Správny výber školy a odboru je preto kľúčový pre ďalší profesijný a osobný rozvoj mladých ľudí na Slovensku.

Tabuľka 1 Počet absolventov podľa typu školy (2023/2024)

Typ školy	Podiel absolventov (%)
Gymnázium	29
SOŠ (s maturitou)	47
SOŠ (bez maturity)	14
Konzervatórium	2
Iné stredné školy	8

Zdroj: CVTI SR, 2024.

Tento rozptyl odráža dlhodobý trend, v ktorom rastie záujem o odborné vzdelávanie, ale gymnáziá si stále udržiavajú stabilný podiel vďaka svojej prestíži a univerzálnosti.

2. Nezamestnanosť absolventov stredných škôl

Celková nezamestnanosť mladých (15 – 24 rokov)

Miera nezamestnanosti mladých ľudí vo veku 15 až 24 rokov patrí medzi najdôležitejšie indikátory úspešnosti vzdelávacieho systému a efektívnosti vstupu mladých na trh práce. V posledných rokoch Slovensko zaznamenalo výrazné zlepšenie tohto ukazovateľa: podľa posledných údajov dosiahla v roku 2024 nezamestnanosť mladých úroveň 5,2 %, čo je historicky jedna z najnižších hodnôt v období samostatnosti krajiny a zároveň výsledok výrazne lepší než aktuálny priemer štátov Európskej únie (priemer EÚ v máji 2025 bol až 14,9 %).

Táto pozitívna dynamika je výsledkom viacerých faktorov, medzi ktoré patrí predovšetkým dlhodobý hospodársky rast, rozvoj nových odvetví – špeciálne v oblasti

informačných technológií, služieb a priemyslu, ale aj opatrenia na podporu zamestnanosti mladých realizované štátnymi a regionálnymi inštitúciami. Významnú úlohu zohrali aj reformy trhu práce a zmeny vo financovaní aktívnych politík zamestnanosti, ktoré umožnili lepšie zamerať podporu uchádzačov práve v tejto vekovej skupine.

Za týmito celkovými číslami sa však skrývajú výrazné rozdiely – tak regionálne, ako aj podľa dosiahnutého vzdelania. Absolventi so základným vzdelaním naďalej čelia veľmi vysokému riziku nezamestnanosti (až 63,6 %); ich možnosti uplatnenia na trhu práce sú obmedzené predovšetkým pre nízku kvalifikáciu, čo často vedie k dlhodobej nezamestnanosti alebo k práci na okraji trhu. Na druhej strane, mladí ľudia s ukončeným stredoškolským vzdelaním s maturitou alebo vyšším vzdelaním majú spravidla výrazne lepšie uplatnenie a nižšiu pravdepodobnosť nezamestnanosti.

Dlhodobý vývoj nezamestnanosti mladých na Slovensku ukazuje na jasne klesajúci trend:

- v roku 2023 dosahovala miera nezamestnanosti mladých ešte 19,4 %;
- v priebehu roku 2024 poklesla na historicky nízke hodnoty pod 9 % (podľa World Bank a Macrotrends);
- a v decembri 2024 bola iba na úrovni 5,2 % (EUROSTAT, TradingEconomics).

Tieto údaje dokazujú efektívny vplyv nielen ekonomického prostredia, ale aj zmeny v štruktúre vzdelávania a zvýšenú motiváciu mladých vstupovať do zamestnania alebo pokračovať v ďalšom štúdiu. Zároveň však platí, že nezamestnanosť mladých zostáva citlivá na vývoj v jednotlivých regiónoch a na zmeny v kvalifikácii vyžadovanej trhom práce, čo zdôrazňuje potrebu pokračovať v opatreniach podporujúcich kvalitný prechod mladých do života a zamestnania.

Tabuľka 2 *Nezamestnanosť podľa typu strednej školy*

Typ školy	Miera nezamestnanosti (%)
Gymnázium	6 – 8
SOŠ s maturitou	15 – 18
SOŠ bez maturity	25 – 30
Konzervatórium	10 – 12

Zdroj: Inštitút zamestnanosti (IZ Bratislava), 2024.

Absolventi gymnázií sú v najvýhodnejšej pozícii, pretože väčšina z nich pokračuje v štúdiu na vysokých školách a na trh práce vstupuje až s vyššou kvalifikáciou. Naopak, absolventi SOŠ bez maturity majú najvyššiu mieru nezamestnanosti, často sú nútení absolvovať rekvalifikácie alebo prijať prácu mimo svojho odboru.

3. Regionálne rozdiely v nezamestnanosti mladých

Regionálne rozdiely patria medzi najvýraznejšie črty slovenského trhu práce. Ich pôvod siaha nielen do transformačného obdobia po roku 1989, ale súvisí aj s dlhodobými hospodárskymi, demografickými a infraštruktúrnymi rozdielmi medzi regiónmi Slovenska. Rozdiely v miere nezamestnanosti mladých sú v SR často ešte výraznejšie než v celkovej populácii, pričom sú priamo prepojené s dostupnosťou pracovných príležitostí, rozvinutosťou odvetví a možnosťami ďalšieho vzdelávania.

Bratislavský kraj dlhodobo vykazuje najnižšiu nezamestnanosť mladých – aktuálne iba 2,3 % – je to predovšetkým vďaka vysokej koncentrácii pracovných miest, podnikov a inovatívnych sektorov, ako aj širokej ponuky kvalitných univerzít a vysokých škôl. Tento región zároveň profituje z výhodnej geografickej polohy, blízkosti zahraničných trhov a rozvinutej dopravnej infraštruktúry, čo poskytuje mladým ľuďom pestré možnosti uplatnenia a osobného rozvoja.

Naopak, najvyššie čísla nezamestnanosti mladých sú stabilne evidované na východe krajiny – v Prešovskom (12,0 %) a Košickom kraji (11,5 %). Tieto regióny čelia hneď niekoľkým štrukturálnym problémom. V oblasti je menej moderných výrobných a technologických firiem, nedostatočne rozvinutý sektor služieb a nižšia úroveň investícií do regionálnej infraštruktúry. Okrem toho je v mnohých okresoch východného Slovenska slabé prepojenie školy – trhu práce, čo spôsobuje, že absolventi často nenachádzajú uplatnenie vo vyštudovaných odboroch alebo odchádzajú za zamestnaním do iných krajov, či za hranice Slovenska.

Faktory ako vyššie percento ohrozených skupín, migrácia mladých ľudí a odliv talentov (*tzv. brain drain*) ešte viac prehĺbujú regionálne rozdiely. Pre zlepšenie situácie vo východoslovenských krajoch je preto zásadná podpora miestnych firiem, investície do inovatívnych projektov a rozšírenie možností rekvalifikácie a kariérového poradenstva. To pomôže mladým ľuďom nielen zostať vo svojom regióne, ale aj sa úspešne uplatniť na trhu práce.

Tabuľka 3 *Nezamestnanosť mladých podľa krajov (2024)*

Kraj	Miera nezamestnanosti mladých (%)
Bratislavský	2,3
Trnavský	7,5
Trenčiansky	8,0
Nitriansky	9,0
Žilinský	7,8
Banskobystrický	10,5
Prešovský	12,0
Košický	11,5

Zdroj: Inštitút zamestnanosti (IZ Bratislava), 2024.

4. Pokračovanie v štúdiu na vysokých školách

Pokračovanie absolventov stredných škôl v terciárnom vzdelávaní patrí medzi významné ukazovatele ambícií a perspektívy mladých ľudí na Slovensku. V posledných rokoch sa podiel absolventov, ktorí sa rozhodli študovať na vysokej škole, stabilizoval na úrovni približne 55 %. Tento trend je ovplyvnený viacerými faktormi, vrátane dostupnosti a pestrosti vysokoškolských programov, spoločenskou prestížou vysokoškolského vzdelania, ale aj rastúcimi požiadavkami trhu práce na vyššiu kvalifikáciu.

Rozdiely v prechode na vysokú školu sú však výrazné podľa absolvovaného typu strednej školy. Najväčší podiel pokračujúcich na vysokoškolské štúdium majú tradične absolventi gymnázií – až 90 % z nich nastupuje na vysokú školu. Tento výsledok vychádza zo zamerania gymnázií na všeobecné vzdelanie a prípravu na ďalšie akademické štúdium, pričom len malá časť gymnazistov vstupuje priamo na trh práce.

Absolventi stredných odborných škôl s maturitou pokračujú na vysokých školách približne v 45 % prípadov. Hoci aj odborné školy poskytujú základ pre ďalšie štúdium, ich absolventi často dávajú prednosť okamžitému vstupu do pracovného trhu, kde nachádzajú čoraz širšie možnosti uplatnenia v technických, ekonomických či remeselných odboroch.

Relatívne vysoký podiel pokračujúcich na vysokú školu majú aj konzervatóriá (65 %), pričom prevažná časť ich absolventov smeruje na umelecké alebo pedagogické smery. Naopak, takmer zanedbateľný podiel tých, ktorí sa hlásia na vysokú školu, je medzi absolventmi SOŠ bez maturity – menej než 10 %. U nich dominuje priamy vstup do pracovného života, čo však súvisí s horšou pozíciou na trhu práce a vyšším rizikom nezamestnanosti.

Slovensko v rámci štátov OECD dlhodobo patrí k štátom s najvyšším podielom absolventov stredných škôl, ktorí pokračujú v terciárnom vzdelávaní. Kým v minulosti bolo vysokoškolské štúdium dostupné menšiemu percentu populácie, dnes sa terciárne vzdelávanie stáva normou aj vzhľadom na rýchlu premenu pracovného trhu a požiadavky zamestnávateľov na špecializované vedomosti a zručnosti.

Tento trend však so sebou prináša i isté výzvy – rastie napríklad počet študentov, ktorí nedokončia vysokoškolské štúdium, pribúdajú absolventi v odboroch s limitovaným uplatnením, či vzniká tlak na zlepšovanie kvality vysokoškolského vzdelávania. Napriek tomu možno ďalšie vzdelávanie považovať za dôležitý nástroj rastu životnej úrovne, rozširovania možností pracovného uplatnenia a osobného rozvoja mladých ľudí. Výzvou do budúcnosti bude zosúladiť očakávania mladých s potrebami trhu práce a motivačnými mechanizmami v školách všetkých typov.

Tabuľka 4 Podiel absolventov stredných škôl pokračujúcich na vysokej škole podľa typu školy

Typ školy	Pokračuje na VŠ (%)
Gymnázium	90
SOŠ s maturitou	45
Konzervatórium	65
SOŠ bez maturity	<10

Zdroj: Inštitút zamestnanosti (IZ Bratislava), 2024

Približne 55 % absolventov stredných škôl pokračuje na vysoké školy. Slovensko patrí medzi štáty OECD s najväčším podielom sekundárov, ktorí pokračujú v terciárnom vzdelávaní.

Zo všetkých slovenských absolventov študuje každý piaty na vysokej škole v zahraničí (najmä v Česku). V roku 2018 bol podiel študujúcich v zahraničí už 17 %.

Väčšina absolventov gymnázií prirodzene smeruje na vysoké školy, keďže ich štúdium je zamerané na všeobecné vedomosti a prípravu na prijímacie skúšky. SOŠ s maturitou poskytujú možnosť pokračovať v štúdiu na vysokej škole, no veľká časť absolventov vstupuje priamo na trh práce alebo sa rozhoduje pre vyššie odborné štúdium. Absolventi konzervatórií často pokračujú v umeleckom vzdelávaní na vysokej škole, prípadne sa uplatňujú v kultúrnych inštitúciách. SOŠ bez maturity majú najnižšiu mieru pokračovania na vysokej škole, čo je logickým dôsledkom zamerania na rýchly vstup na pracovný trh.

5. Uplatnenie absolventov na trhu práce

Uplatnenie absolventov stredných škôl na trhu práce je komplexne ovplyvňované celým radom faktorov – počnúc typom absolvovanej školy, konkrétnym študijným odborom, individuálnymi kompetenciami, až po regionálne podmienky či aktuálnu situáciu na trhu práce. Je preto prirodzené, že medzi jednotlivými skupinami absolventov vznikajú výrazné rozdiely v miere a kvalite zamestnania.

Na Slovensku navštevuje stredné odborné školy nezvykle veľká časť žiakov – až približne 68 %, čo je výrazne viac ako priemer Európskej únie, ktorý je okolo 49 %. Tento vysoký podiel odborného vzdelávania je charakteristický pre slovenský systém a odráža tradíciu aj štruktúru školstva, kde gymnáziá a všeobecné stredné školy tvoria menší podiel. Z prieskumu *Národná správa k pilotnému trasovaniu absolventov stredných odborných škôl na Slovensku 2024* (ŠIOV) vyplýva, že približne 58 % zamestnaných absolventov stredných škôl pracuje buď priamo vo vyštudovanom odbore, alebo v príbuznej oblasti. Zvyšných približne 42 % je zamestnaných v úplne iných odboroch, ktoré nesúvisia s ich pôvodným štúdiom. Tento stav je často spôsobený nízkym dopytom na trhu práce po ich špecializáciách, ale aj atraktivnosťou, či dostupnosťou pracovných príležitostí v iných sektoroch. Preto je pre veľkú časť absolventov nevyhnutné rekvalifikovať sa alebo rozvíjať nové zručnosti, aby sa mohli úspešne uplatniť mimo svojho vyštudovaného odboru. Pri detailnejšom pohľade

vyplýva, že približne 20 % absolventov si nájde prácu priamo v odbore, ktorý študovali, zatiaľ čo ďalších 20 % je zamestnaných v príbuzných profesiách.

Najvyššiu mieru uplatnenia v odbore tradične vykazujú technické a zdravotnícke odbory. Práve tieto oblasti sú na slovenskom trhu práce dlhodobo žiadané a len zriedkavo dochádza k ich presýteniu, vďaka čomu majú absolventi často možnosť nadviazať na svoje vzdelanie priamo v zamestnaní. Okrem toho technické profesie čoraz viac podporujú programy duálneho vzdelávania, ktoré zlepšujú prepojenie škôl s praxou a uľahčujú prechod do zamestnania.

Na druhej strane, spoločenskovedné, ekonomické a tzv. všeobecné odbory, napríklad gymnáziá, registrujú nižšiu mieru uplatnenia vo vyštudovanom odbore. V týchto prípadoch je na trhu práce často prebytok absolventov vo vzťahu k ponuke pracovných miest, čo núti mladých ľudí zamestnať sa mimo študovaného odboru alebo pokračovať v štúdiu na vysokej škole. Okrem toho, charakter týchto odborov je vo všeobecnosti širší a menej špecifický, čo síce umožňuje rekonštrukciu profesijnej dráhy, no zároveň znižuje šancu presne kopírovať absolventovu špecializáciu v zamestnaní.

Regionálna dimenzia zohráva tiež kľúčovú úlohu – v oblastiach s vyššou ponukou pracovných príležitostí alebo rozvinutejšími priemyselnými zónami (napríklad v okolí Bratislavy, Nitry či Žiliny) je šanca na zamestnanie v odbore výrazne vyššia ako v regiónoch s vysokou nezamestnanosťou, kde prevláda nutnosť za prácou cestovať, alebo akceptovať menej kvalifikované pozície.

Uplatnenie absolventov na trhu práce napokon závisí aj od ochoty prispôbovať sa, celoživotne sa vzdelávať a flexibilne reagovať na nové požiadavky zamestnávateľov. V meniacom sa svete práce je schopnosť rekvalifikovať sa a rozvíjať nové zručnosti často rovnako dôležitá ako pôvodná stredoškolská kvalifikácia.

6. Porovnanie so zahraničím

Slovensko dlhodobo patrí medzi popredné štáty v Európe a v rámci OECD, pokiaľ ide o podiel mladých ľudí s ukončeným stredoškolským vzdelaním. V roku 2024 dosiahla veková skupina 20 – 24 rokov hodnotu až 90,5 %, čo výrazne prevyšuje európsky aj svetový priemer a poukazuje na systematickú dostupnosť a spoločenskú dôležitosť sekundárneho vzdelania v slovenskom prostredí. V porovnaní so susednými štátmi – Česko, Maďarsko či Poľsko – je výsledok porovnateľný alebo dokonca mierne vyšší, čo potvrdzuje stabilnú tradíciu všeobecného a odborného vzdelávania na Slovensku.

Významným ukazovateľom je aj miera zápisu 18-ročných do terciárneho vzdelávania, ktorá na Slovensku dosiahla v roku 2024 úroveň 52,6 %. To je jedno z najvyšších čísel v OECD a svedčí o silnej orientácii mládeže smerom k vysokoškolskému vzdelaniu. Podiel študentov vstupujúcich na vysoké školy prevyšuje vo viacerých rokoch aj vyspelé západoeurópske štáty, vrátane Nemecka, Rakúska či Švajčiarska. Tento trend odráža nielen spoločenský dôraz na terciárnu kvalifikáciu, ale aj vnímanú potrebu zvyšovať šance na kvalitné zamestnanie prostredníctvom vyššieho vzdelania.

Napriek týmto pozitívnym výsledkom zostáva problémom počet mladých ľudí, ktorí sa nedokážu uplatniť ani vo vzdelávacom systéme, ani na trhu práce. Podiel skupiny NEET (Not in Education, Employment or Training) sa dlhodobo pohybuje okolo 13 %. To znamená, že približne každý ôsmy mladý človek vo veku 15 – 24 rokov neštuduje, ani nepracuje a ani nie je v rekvalifikácii. Tento fenomén odhaľuje slabiny kariérneho poradenstva, absenciu komplexnej podpory pri prechode zo školy na trh práce a v niektorých regionálnych alebo sociálne znevýhodnených skupinách aj riziko dlhodobej sociálnej exklúzie.

V porovnaní so západnou Európou či škandinávskymi štátmi je podiel NEET na Slovensku stále nadpriemerný, naopak, v južnej a východnej Európe je situácia ešte nepriaznivejšia. Tento ukazovateľ jednoznačne naznačuje potrebu ďalšieho rozvoja kariérneho poradenstva, individualizovaného prístupu v školstve a predovšetkým efektívnejšieho prepojenia medzi systémom vzdelávania a požiadavkami reálneho trhu práce, čím by sa minimalizovali riziká sociálneho vylúčenia mladej generácie.

7. Trendy a výzvy

Pokles počtu absolventov

Demografický vývoj na Slovensku výrazne ovplyvňuje počet mladých ľudí vstupujúcich do vzdelávacieho systému a neskôr na trh práce. S postupným poklesom pôrodnosti v posledných desaťročiach sa prejavuje kontinuálny úbytok žiakov v základných aj v stredných školách. To znamená, že aj počet absolventov stredného vzdelávania sa každoročne znižuje, čo má zásadný dopad na celú spoločnosť i ekonomiku. Nižší počet uchádzačov o štúdium na vysokých školách môže viesť nielen k znižovaniu počtu prijatých študentov, ale v dlhodobom horizonte aj k poklesu kvalifikovanej pracovnej sily na trhu. Najviac tento trend pocítia sektory ekonomiky závislé od technicky a remeselne zručných pracovníkov, kde už dnes evidujeme nedostatok záujemcov o niektoré kľúčové profesie.

Nesúlad vzdelania a trhu práce

Stále pomerne vysoký podiel absolventov, ktorí pracujú mimo svojho vyštudovaného odboru, je jasným dôkazom nesúladu medzi štruktúrou vzdelávacích programov a reálnymi potrebami zamestnávateľov. Príčiny siahajú od nadprodukcie v niektorých oblastiach (napr. všeobecné alebo spoločenskovedné odbory) až po rýchlo sa meniaci charakter trhu práce, ktorý vyžaduje nové zručnosti a flexibilitu. V tejto situácii rastie význam inovatívnych foriem vzdelávania – ako sú flexibilné študijné programy, duálne vzdelávanie priamo spojené s praxou vo firmách, či celoživotné vzdelávanie a rekvalifikácie. Práve tieto cesty umožňujú mladým ľuďom prispôbiť sa aktuálnym požiadavkám a získať uplatnenie aj v odboroch, ktoré počas štúdia neboli prioritným zameraním.

Regionálne rozdiely

Regionálne rozdiely ostávajú stálicou slovenskej ekonomiky i vzdelávacieho systému. Miera nezamestnanosti mladých je priamo spätá s úrovňou ekonomickej vyspelosti daného regiónu, rozvinutosťou infraštruktúry, dostupnosťou dopravného spojenia, ako aj kvalitou a zameraním miestnych vzdelávacích inštitúcií. Bratislavský kraj je pozitívnym príkladom úspešného prepojenia školstva, biznisu a samosprávy, čo vedie k vyššej miere uplatniteľnosti absolventov a podstatne nižšej nezamestnanosti mladých. Naopak, kraje východného Slovenska (Prešovský, Košický) čelia vážnym výzvam – od odlivu mladých a talentovaných ľudí za lepšími príležitosťami, po slabú ekonomickú základňu a deficit rozvojových stimulov. Ak má byť rozvoj regiónov inkluzívny, je nevyhnutné podporovať regionálne školy, zdroje pracovných miest a modernizovať infraštruktúru, aby mladí ľudia mali dôvod a možnosť zostať a rozvíjať svoj potenciál vo svojom rodisku.

8. Prípadové štúdie a regionálne špecifiká

Bratislavský kraj

Bratislavský kraj je modelovým príkladom úspešnej synergie medzi vzdelávacím systémom, výskumnou sférou a rozvinutým trhom práce. Vysoká koncentrácia univerzít so širokou škálou programov, výskumných inštitúcií, inovatívnych startupov i zahraničných spoločností vytvára unikátne prostredie, ktoré mladých ľudí motivuje priamo v regióne k ďalšiemu vzdelávaniu a kariérnemu rastu. Okrem akademického zázemia ponúka kraj mladým absolventom bohatý výber stáží, *trainee* programov, či pracovných príležitostí – či už v oblasti IT, služieb, financií alebo priemyslu, často aj s perspektívou kariérneho rastu. Práve táto rozmanitosť a vzájomné prepojenie jednotlivých sfér prispievajú k tomu, že Bratislavský kraj dlhodobo dosahuje najnižšiu mieru nezamestnanosti mladých v SR. Podiel absolventov zamestnaných v odbore je tu výrazne vyšší než v ostatných regiónoch, keďže zamestnávateľia aktívne spolupracujú so strednými aj vysokými školami pri príprave a adaptácii absolventov na pracovné prostredie.

Východné Slovensko (Prešovský a Košický kraj)

Východné Slovensko, na rozdiel od západných regiónov krajiny, čelí súboru výrazne zložitejších výziev. Absolventi stredných škôl tu musia čeliť vyššej miere nezamestnanosti mladých, ktorá častokrát presahuje celoslovenský priemer. Hlavným dôvodom je nielen nižšia koncentrácia veľkých zamestnávateľov a moderných výrobných sektorov, ale aj relatívna vzdialenosť od centier inovácií a výskumu. Menej rozvinutá dopravná a sociálna infraštruktúra v kombinácii s nižším počtom vysokokvalifikovaných pracovných miest často núti mladých ľudí odchádzať za prácou do iných (ekonomicky silnejších) regiónov Slovenska, prípadne vyhľadávať príležitosti v zahraničí, najmä v Českej republike, Rakúsku, či Nemecku.

Dlhodobý odliv absolventov, najmä tých s vyššou kvalifikáciou, spôsobuje *tzv. brain drain* – úbytok mladých a talentovaných pracovníkov, čo následne oslabuje regionálnu

ekonomiku a celkový miestny rozvoj. Absencia dostatočnej ponuky kvalitných pracovných miest má za následok zvyšovanie socioekonomických rozdielov v rámci krajiny a prehĺbovanie regionálnych nerovností. Pre stabilizáciu východného Slovenska je preto kľúčové posilniť spoluprácu medzi miestnymi školami, podnikmi, samosprávami a podporovať aktívne opatrenia v oblasti zamestnanosti, podnikania a inovácií, ktoré môžu mladým ľuďom ponúknuť perspektívu kvalitného pracovného života doma.

9. Odporúčania pre zlepšenie

Prepojenie škôl s praxou:

Efektívne prepojenie stredoškolského vzdelávania s požiadavkami trhu práce je jedným z kľúčových predpokladov úspešného uplatnenia mladých ľudí. Zavedenie povinnej odbornej praxe počas štúdia v stredných školách, a to nielen v odborných učilištiach, umožní študentom lepšie pochopiť reálne pracovné prostredie, nadobudnúť praktické zručnosti a rozvinúť kontakty s potenciálnymi zamestnávateľmi. Ďalším krokom môže byť intenzívnejšia spolupráca škôl s firmami a miestnymi podnikateľmi, či už formou stáží, projektov alebo mentoringových programov.

Kariérne poradenstvo:

Kvalitné a dostupné kariérne poradenstvo v základných aj v stredných školách výrazne zvyšuje šance žiakov správne sa rozhodnúť o ďalšom vzdelávaní alebo voľbe profesijnej dráhy. Posilnenie odborných poradenských služieb a zavedenie systematických informačno-poradenských aktivít môže pomôcť žiakom lepšie sa zorientovať vo svete práce, spoznať svoje silné stránky a vyhnúť sa výberu odboru či pozície, ktorá nezodpovedá ich schopnostiam alebo záujmom. Takýto prístup zásadne prispieva k znižovaniu rizika nezamestnanosti a zvyšovaniu spokojnosti absolventov v pracovnom živote.

Flexibilita programov:

Moderný trh práce si vyžaduje schopnosť rýchlo reagovať na technologické a ekonomické zmeny. Rozvoj flexibilných foriem vzdelávania, najmä cez podporu duálneho vzdelávania v spolupráci s firmami a rozšírenie ponuky celoživotného vzdelávania, umožní absolventom aj zamestnaným ľuďom pružne sa prispôsobovať novým trendom a požiadavkám. Progresívne školské programy by mali zahŕňať možnosti rekvalifikácie, kombinovaného a modulového štúdia, čo pomôže udržať konkurencieschopnosť pracovnej sily a napĺňať potreby zamestnávateľov v reálnom čase.

Podpora mobilit:

Skúsenosti so štúdiom alebo prácou v inom regióne, či v zahraničí predstavujú jeden z najlepších spôsobov, ako rozšíriť obzory mladých ľudí a zvýšiť ich adaptabilitu na meniacom sa trhu práce. Podpora študijných, odborných a pracovných mobilit, vrátane medzinárodných výmenných programov, stáží

a praxe (napr. Erasmus+), by mala byť prirodzenou súčasťou vzdelávacej politiky. Tieto aktivity nielen zvyšujú konkurencieschopnosť absolventov, ale pomáhajú im aj rozvíjať jazykové, kultúrne a komunikačné zručnosti, ktoré sú na globálnom trhu čoraz dôležitejšie.

Zavedenie týchto odporúčaní do praxe môže významne prispieť k efektívnejšej príprave mladých ľudí na uplatnenie sa na trhu práce, znížiť podiel nezamestnaných absolventov a zároveň zvýšiť celkovú kvalitu a atraktivitu slovenského systému stredoškolského vzdelávania.

10. Záver

Nezamestnanosť absolventov stredných škôl na Slovensku síce v posledných rokoch zaznamenáva priaznivý vývoj a neustále klesajúci trend, avšak pod povrchom celkových čísel pretrvávajú výrazné štrukturálne výzvy. Najmä regionálne rozdiely v zamestnanosti, typologická rôznorodosť stredoškolského vzdelávania a narastajúci nesúlad medzi ponukou absolventov a skutočnými potrebami trhu práce zostávajú aktuálne a dôležité témy pre tvorcov vzdelávacej a zamestnaneckej politiky.

Kým gymnáziá tradične pripravujú väčšinu svojich absolventov predovšetkým na pokračovanie v štúdiu na vysokých školách, stredné odborné školy stoja pred výzvou kvalitne pripraviť mladých ľudí na bezproblémový vstup na trh práce. V praxi to často znamená, že značná časť absolventov stredných odborných škôl sa rekvifikuje alebo zamestnáva mimo vyštudovaného odboru. Tento stav poukazuje na potrebu systematicky prispôbovať obsah a štruktúru vzdelávacích programov reálnym požiadavkám zamestnávateľov.

Regionálne rozdiely sú zrkadlom nerovnomerného ekonomického a sociálneho rozvoja jednotlivých častí krajiny. Zatiaľ čo Bratislavský kraj vyniká nízkou nezamestnanosťou, širokou ponukou pracovných príležitostí a kvalitným prepojením škôl s praxou, východné Slovensko sa každoročne vyrovnáva s vyššou nezamestnanosťou mladých a odlivom absolventov za lepšími podmienkami. Riešenie týchto disproporcií si vyžaduje aktívnu regionálnu a štátnu politiku zameranú na rozvoj infraštruktúry, podporu domácich zamestnávateľov a inovácií.

Do popredia záujmu sa zároveň dostáva aj vplyv demografických zmien – pokles počtu žiakov, starnutie populácie a s tým súvisiaci tlak na udržateľnosť systému vzdelávania i celkovej ponuky pracovnej sily. Kľúčovým predpokladom úspešného zvládnutia týchto výziev je užšie prepojenie vzdelávania s praxou, dôraz na rozvoj kariérneho poradenstva a podporu regionálneho rozvoja, pričom nesmieme zabúdať ani na potrebu flexibility a inovatívnych foriem vzdelávania.

Ak sa podarí účinne zosúladiť vzdelávacie programy s meniacimi sa potrebami ekonomiky a zároveň zabezpečiť kvalitné informovanie a sprevádzanie mladých ľudí pri výbere študijnej a profesijnej dráhy, Slovensko má šancu nielen udržať pozitívny trend v nezamestnanosti mladých, ale tiež posilniť svoju konkurencieschopnosť a stabilitu do budúcnosti.

Literatúra

EUROSTAT. (2024). Youth unemployment rate by age group (15 – 24 years) in Slovakia. Dostupné na: <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tesem140/default/table>

EMPLOYMENT INSTITUTE Bratislava. (2024). Regionálne rozdiely v nezamestnanosti mladých na Slovensku. Dostupné na: <https://www.iz.sk/sk/projekty/nezamestnanost-mladych>

OECD. (2024). Education at a Glance 2024: OECD Indicators. Dostupné na: <https://www.oecd.org/education/education-at-a-glance/>

STATISTA. (2024). Unemployment rate among youth in Slovakia 2024. Dostupné na: <https://www.statista.com/statistics/420996/youth-unemployment-rate-in-slovakia/>

EUROPEAN COMMISSION. (2024). Education and Training Monitor 2024. Dostupné na: <https://education.ec.europa.eu/document/education-and-training-monitor-2024>

MINISTERSTVO ŠKOLSTVA, VÝSKUMU, VÝVOJA A MLÁDEŽE SR. (2024). Štruktúra slovenského vzdelávacieho systému. Dostupné na: <https://www.minedu.sk/struktura-skolstvasr>

WORLD BANK. (2024). Human Capital Data Portal: Youth Unemployment in Slovakia. Dostupné na: https://databankfiles.worldbank.org/public/ddpext_download/HCI/Resources/Slovakia.pdf

OECD. (2019). Spurring Growth in Lagging Regions. Dostupné na: <https://www.oecd.org/regional/spurring-growth-lagging-regions-9789264311318-en.htm>

EUROPEAN COMMISSION. (2023). Comparative analysis of youth unemployment in EU regions. Dostupné na: https://commission.europa.eu/publications/etmonitor-comparative-analysis-youth-unemployment_en

Bc. Martin Kováč
CVTI SR – oddelenie výskumu a analýz
Martin.Kovac@cvtisr.sk

Zdravotné problémy absolventov vysokoškolského štúdia v kontexte prieskumu EUROGRADUATE 2022

Abstrakt

Úroveň dosiahnutého vzdelania sa zvyčajne považuje za jeden z významných determinantov zvyšovania kvality života jednotlivca prostredníctvom otvárania sa širšiemu rozsahu možností profesijnej realizácie a rozvoja, čo môže mať následný pozitívny efekt aj v ekonomickej oblasti. Nie je to ale jediný determinant, pretože na kvalitu života okrem možnosti seberealizácie a výšky príjmu vplyvajú aj ďalšie faktory, napríklad zdravotný stav. Článok sa zameriava práve na túto oblasť a vychádza z údajov, ktoré boli zozbierané v rámci medzinárodného prieskumu EUROGRADUATE 2022, ktorý bol realizovaný na vzorke absolventov vysokých škôl.

Kľúčové slová

Absolventi vysokých škôl, duševné zdravie, fyzické zdravie, zdravotné problémy.

Abstract

The achieved level of education is usually considered as one of the significant determinants of increasing the quality of life of an individual by opening a wider range of possibilities for professional realization and development, which can have a subsequent positive effect in the economic area. However, it is not the only determinant, since in addition to the possibility of self-realization and the level of income, other factors, such as health, also affect the quality of life. The presented article focuses on this area and is based on data collected as part of the international survey EUROGRADUATE 2022, which was conducted on a sample of university graduates.

Keywords

HEI graduates, mental health, physical health, health problems.

Úvod

Na prelome rokov 2022 – 2023 participovalo Centrum vedecko-technických informácií (ďalej CVTI SR) na zabezpečovaní medzinárodného prieskumu EUROGRADUATE, ktorý sa zameriava na trasovanie absolventov vysokých škôl.¹ Cieľovou skupinou

¹ Detailnejšie informácie o prieskume, ako aj jeho výstupy, sú dostupné na <https://absolvent.cvtisr.sk>. Prieskum EUROSTUDENT 2022 nadväzoval na predchádzajúce absolventské prieskumy, ktoré boli

prieskumu boli absolventi prvého, druhého a spojeného prvého a druhého stupňa terciárneho vzdelávania, ktorí úspešne ukončili vysokoškolské štúdium na príslušnom stupni v akademických rokoch 2016/2017, resp. 2020/2021 v dennej alebo externej forme štúdia. Prieskum sa okrem uplatniteľnosti absolventov na trhu práce, resp. ich ďalšieho odborného rozvoja sústredil aj na iné oblasti, ktoré do väčšej, či menšej miery vplyvajú na kvalitu života. Jednou z oblastí, ku ktorej sa respondenti v prieskume mohli vyjadriť bol aj ich aktuálny zdravotný stav, pretože ide o jednu zo zásadných oblastí, ktorá vplyva na celkový pocit životnej pohody a spokojnosti.

Na problematiku zdravotného stavu absolventov boli v dotazníku EUROGRADUATE vyčlenené dve otázky. Prvá z nich sa zameriavala na subjektívne všeobecné hodnotenie vlastného zdravotného stavu, pričom respondenti mali ohodnotiť svoj zdravotný stav na 5-stupňovej škále od veľmi dobrého až po veľmi zlý. Druhá otázka sa zameriavala na zmapovanie fyzických alebo psychických zdravotných problémov, ktoré buď trvajú, alebo sa predpokladá, že budú trvať viac ako dvanásť mesiacov, pričom respondenti mohli indikovať súhlas, resp. nesúhlas.

Všeobecné hodnotenie vlastného zdravotného stavu

V akom stave je vaše zdravie vo všeobecnosti?

Na túto otázku odpovedala zhruba tretina respondentov, že je vo veľmi dobrom stave. Ďalších 46,7 % opýtaných hodnotilo svoj zdravotný stav všeobecne ako dobrý. Ako priemerný svoj zdravotný stav označilo 16,5 % respondentov a ako zlý 3,4 %. Ako veľmi zlý zhodnotilo svoj zdravotný stav iba 0,3 % respondentov – absolventov slovenských vysokých škôl,² ktorí ukončili svoje vysokoškolské štúdium na referenčnom stupni vzdelávania³ v akademických rokoch 2016/2017, resp. 2020/2021. Podľa roku ukončenia štúdia neboli zaznamenané žiadne výrazné rozdiely.

Tabuľka 1 Všeobecné hodnotenie vlastného zdravotného stavu podľa roku ukončenia vysokoškolského štúdia

Akademický rok	Vo veľmi dobrom	V dobrom	V priemernom	V zlom	Vo veľmi zlom
2016/2017	32,6%	47,1%	16,2%	3,8%	0,3%
2020/2021	33,3%	46,3%	16,8%	3,1%	0,4%
Spolu	33,0%	46,7%	16,5%	3,4%	0,3%

* Zdroj údajov: EUROGRADUATE 2022, vlastné výpočty.

realizované na národnej úrovni v rokoch 2019, 2013 a 2008. Výstupy z prechádzajúcich prieskumov sú tiež dostupné na vyššie uvedenej webovej stránke.

² Do prieskumu boli zaradení absolventi všetkých slovenských vysokých škôl okrem Akadémie ozbrojených síl v Liptovskom Mikuláši. Jej absolventi vzhľadom na špecifika štúdia v tejto vysokej škole, nespádali do cieľovej populácie prieskumu.

³ Absolventi mohli po ukončení referenčného stupňa štúdia pokračovať v ďalšom štúdiu na vyššom stupni, resp. v inom odbore, pričom v prieskume mali referovať o štúdiu, resp. situácii, ktorá nastala po ukončení štúdia v akademickom roku 2016/2021, resp. 2020/2021.

Ak sa pozrieme na všeobecné hodnotenie vlastného zdravotného stavu, muži ho častejšie označovali ako veľmi dobrý (34,9 %) v porovnaní so ženami (31,7 %), pričom u žien výrazne prevládalo dobré hodnotenie zdravotného stavu (48,2 %, muži iba 44,6 %). Ako zlý hodnotilo svoj zdravotný stav 3,8 % mužov a 3,2 % žien. Ako veľmi zlý iba 0,2 % mužov a 0,5 % žien.

Tabuľka 2 Všeobecné hodnotenie vlastného zdravotného stavu podľa pohlavia

Pohlavie	Vo veľmi dobrom	V dobrom	V priemernom	V zlom	Vo veľmi zlom
Muži	34,9%	44,6%	16,6%	3,8%	0,2%
Ženy	31,7%	48,2%	16,4%	3,2%	0,5%
Spolu	33,0%	46,7%	16,5%	3,4%	0,3%

* Zdroj údajov: EUROGRADUATE 2022, vlastné výpočty.

Absolventi denného štúdia hodnotili svoj zdravotný stav pozitívnejšie (33,9 % ako veľmi dobrý) v porovnaní s absolventmi externého štúdia (27,4 % ako veľmi dobrý), pričom absolventi externej formy štúdia častejšie hodnotili svoj zdravotný stav ako dobrý (49,2 %, absolventi denného štúdia 46,3 %). Ako zlý hodnotilo svoj zdravotný stav 3,2 % opýtaných zo skupiny absolventov denného štúdia, pričom u externistov sa k takémuto hodnoteniu priklonilo až 4,5 % opýtaných a zároveň žiadny z respondentov v tejto kategórii nehodnotil svoj zdravotný stav ako veľmi zlý (absolventi denného štúdia 0,4 %).

Tabuľka 3 Všeobecné hodnotenie vlastného zdravotného stavu podľa formy absolvovaného štúdia

Forma štúdia	Vo veľmi dobrom	V dobrom	V priemernom	V zlom	Vo veľmi zlom
Absolventi denného štúdia	33,9%	46,3%	16,2%	3,2%	0,4%
Absolventi externého štúdia	27,4%	49,2%	18,9%	4,5%	0,0%
Spolu	33,0%	46,7%	16,6%	3,4%	0,3%

* Zdroj údajov: EUROGRADUATE 2022, vlastné výpočty.

Absolventi druhého stupňa terciárneho vzdelávania hodnotili svoj zdravotný stav pozitívnejšie (33,9 % ako veľmi dobrý) v porovnaní s absolventmi druhého stupňa (31,2 % ako veľmi dobrý).⁴ Rovnako častejšie hodnotili absolventi druhého stupňa svoj zdravotný stav ako dobrý (47,4 %), pričom u absolventov prvého stupňa takéto hodnotenie bolo zaznamenané v 45,1 % prípadov. Absolventi z tejto skupiny hodnotili výrazne častejšie svoj zdravotný stav vyslovene ako zlý (4,7 %) v porovnaní s absolventmi druhého stupňa (2,8 %). Absolventi prvého stupňa častejšie označovali svoj zdravotný stav ako priemerný (18,5 %) v porovnaní s absolventmi druhého stupňa (15,6 %).

⁴ Do prieskumu boli zapojení iba absolventi prvého, druhého a spojeného prvého a druhého stupňa. Absolventi spojeného stupňa sú v príspevku prezentovaní v kategórii „druhý stupeň“. Absolventi tretieho stupňa terciárneho vzdelávania neboli predmetom zisťovania.

Tabuľka 4 Všeobecné hodnotenie vlastného zdravotného stavu podľa stupňa absolvovaného VŠ vzdelania

Ukončený stupeň VŠ vzdelania	Vo veľmi dobrom	V dobrom	V priemernom	V zlom	Vo veľmi zlom
Prvý stupeň (Bc. a pod.)	31,2%	45,1%	18,5%	4,7%	0,5%
Druhý stupeň (Mgr., Ing. a pod.)	33,9%	47,4%	15,6%	2,8%	0,3%
Spolu	33,0%	46,7%	16,5%	3,4%	0,3%

* Zdroj údajov: EUROGRADUATE 2022, vlastné výpočty.

Najhoršie hodnotenie svojho zdravotného stavu uvádzali respondenti, ktorí boli v čase konania prieskumu bez práce. Iba 71,6 % z nich hodnotilo svoj zdravotný stav ako dobrý, resp. veľmi dobrý a až 14,7 % ho vnímalo ako zlý, resp. veľmi zlý (hodnota za celú výskumnú vzorku bola 3,8 %). Prieskum sa nezameriaval na hlbšie skúmanie súvislostí, či absencia zamestnania bola príčinou horšieho hodnotenia zdravotného stavu, alebo horší zdravotný stav môže za absenciu zamestnania, to by si zaslúžilo podrobnejšie skúmanie.

Najlepšie hodnotili svoj zdravotný stav respondenti, ktorí boli v čase konania prieskumu na materskej dovolenke (MD). Až 39,6 % z nich ho hodnotilo ako veľmi dobrý a ďalších 49,5 % ako dobrý. Respondenti ďalej študujúci hodnotili svoj zdravotný stav výrazne horšie (74,4 % dobre/veľmi dobre; 5,0 % zle/veľmi zle) v porovnaní s absolventmi, ktorí v čase prieskumu mali zamestnanie (80,7 % dobre/veľmi dobre; 3,2 % zle/veľmi zle).

Tabuľka 5 Všeobecné hodnotenie vlastného zdravotného stavu podľa ich aktuálnej situácie

Aktuálna situácia	Vo veľmi dobrom	V dobrom	V priemernom	V zlom	Vo veľmi zlom
Nezamestnaní	34,3%	37,3%	13,7%	12,7%	2,0%
Pracujúci	33,2%	47,5%	16,2%	2,9%	0,2%
Študujúci	30,8%	43,6%	20,6%	4,2%	0,8%
MD	39,6%	49,5%	10,4%	0,5%	0,0%
Iné	28,3%	47,2%	18,9%	5,7%	0,0%
Spolu	33,0%	46,7%	16,5%	3,4%	0,3%

* Zdroj údajov: EUROGRADUATE 2022, vlastné výpočty.

Podľa veku najpozitívnejšie hodnotili svoj zdravotný stav respondenti z vekovej kategórie 26 až 30 rokov, pričom až 81,6 % z nich deklarovalo, že ich zdravotný stav je v dobrom, resp. veľmi dobrom stave. Podľa očakávaní najhoršie hodnotili svoj zdravotný stav respondenti z kategórie 51 a viac rokov (65,0 %).

Tabuľka 6 Všeobecné hodnotenie vlastného zdravotného stavu podľa veku

Veková kategória	Vo veľmi dobrom	V dobrom	V priemernom	V zlom	Vo veľmi zlom
25 a menej	35,5%	43,4%	17,4%	3,2%	0,5%
26 až 30	33,6%	48,0%	15,3%	2,9%	0,3%
31 až 40	32,2%	45,0%	17,1%	5,1%	0,6%
41 až 50	20,0%	52,6%	21,5%	5,9%	0,0%
51 a viac	17,5%	47,5%	30,0%	5,0%	0,0%
Spolu	33,0%	46,7%	16,5%	3,4%	0,3%

* Zdroj údajov: EUROGRADUATE 2022, vlastné výpočty.

Zdravotné problémy pretrvávajúce viac ako dvanásť mesiacov

Máte nejaké fyzické alebo duševné zdravotné problémy alebo choroby, ktoré trvajú alebo sa očakáva, že budú trvať 12 mesiacov alebo viac?

Na túto druhú otázku súvisiacu so zdravím mohli respondenti odpovedať jednoduchým áno/nie. Dlhodobé zdravotné problémy deklarovalo spolu 27,3 % opýtaných, pričom medzi absolventmi z akademických rokov 2016/2017 a 2020/2021 neboli zaznamenané žiadne výrazné rozdiely.

Tabuľka 7 Dlhodobé zdravotné problémy absolventov podľa roku ukončenia vysokoškolského vzdelania

Akademický rok	Áno	Nie
2016/2017	27,1%	72,9%
2020/2021	27,4%	72,6%
Spolu	27,3%	72,7%

* Zdroj údajov: EUROGRADUATE 2022, vlastné výpočty.

Zaujímavé je zistenie, že absolventi prvého stupňa vysokoškolského štúdia častejšie deklarovali zdravotné problémy v porovnaní s absolventmi druhého stupňa. Zatiaľ čo v prípade absolventov druhého stupňa dlhšie trvajúce zdravotné problémy deklarovala približne štvrtina respondentov (25,6 %), v prípade absolventov prvého stupňa to bolo až 30,8 % opýtaných, ktorí deklarovali, že v posledných dvanástich mesiacoch mali, resp. očakávajú nejaké fyzické alebo duševné zdravotné problémy.

Tabuľka 8 Dlhodobé zdravotné problémy absolventov podľa ukončeného stupňa vzdelania

Ukončený stupeň VŠ vzdelania	Áno	Nie
Prvý stupeň (Bc. a pod.)	30,8%	69,2%
Druhý stupeň (Mgr., Ing. a pod.)	25,6%	74,4%
Spolu	27,3%	72,7%

* Zdroj údajov: EUROGRADUATE 2022, vlastné výpočty.

Podľa aktuálnej situácie na trhu práce najčastejšie deklarovali prítomnosť dlhšie trvajúcich fyzických alebo duševných zdravotných problémov absolventi, ktorí v čase konania prieskumu boli bez práce (39,2 %). Za nimi nasledovali absolventi, ktorí po ukončení referenčného stupňa vysokoškolského vzdelania pokračovali ďalej v štúdiu (30,5 %). Pracujúci, či už ako zamestnanci, alebo podnikajúci absolventi deklarovali prítomnosť dlhšie trvajúcich zdravotných problémov v 26,6 % prípadov. Absolventi, ktorí v čase prieskumu boli na materskej dovolenke (MD), deklarovali prítomnosť dlhšie trvajúcich zdravotných problémov fyzického alebo psychického charakteru iba v 14,9 % prípadov.

Tabuľka 9 Dlhodobé zdravotné problémy absolventov podľa ich aktuálnej situácie

Aktuálna situácia	Áno	Nie
Nezamestnaní	39,2%	60,8%
Pracujúci	26,6%	73,4%
Študujúci	30,5%	69,5%
MD	14,9%	85,1%
Iné	35,4%	64,6%
Spolu	27,3%	72,7%

* Zdroj údajov: EUROGRADUATE 2022, vlastné výpočty.

Podľa veku respondentov sa potvrdil predpoklad, že absolventi z vyšších vekových kategórií budú výrazne častejšie trpieť dlhotrvajúcimi zdravotnými problémami. Vo vekovej kategórii 51 rokov a viac uviedlo až 37,5 % opýtaných, že majú dlhšie trvajúce zdravotné problémy, či už fyzické, alebo duševné. V ostatných vekových kategóriách sa výskyt dlhodobých zdravotných problémov pohyboval okolo úrovne 27 %, s výnimkou vekovej kategórie 31 až 40 rokov, kde bol výskyt dlhodobých zdravotných problémov nižší (25,2 %).

Tabuľka 10 Dlhodobé zdravotné problémy absolventov podľa veku absolventa

Veková kategória	Áno	Nie
25 a menej	27,4%	72,6%
26 až 30	27,5%	72,5%
31 až 40	25,2%	74,8%
41 až 50	27,2%	72,8%
51 a viac	37,5%	62,5%
Spolu	27,3%	72,7%

* Zdroj údajov: EUROGRADUATE 2022, vlastné výpočty.

Záver

Takmer 80 % respondentov – absolventov slovenských vysokých škôl deklarovalo, že ich zdravotný stav je vo všeobecnosti vo veľmi dobrom, resp. v dobrom stave. Podľa stupňa ukončeného vzdelania boli na tom horšie absolventi prvého stupňa v porovnaní s druhým stupňom. Podľa formy štúdia svoj zdravotný stav pozitívnejšie hodnotili absolventi dennej formy štúdia, čo bolo zapríčinené vyšším vekovým

priemerom absolventov externej formy, a tak aj vyšším zastúpením chronických ochorení v tejto skupine respondentov.

Viac ako štvrtina všetkých účastníkov prieskumu deklarovala, že v posledných dvanástich mesiacoch mala, resp. očakáva, že bude mať dlhšie trvajúce zdravotné problémy fyzického, alebo mentálneho charakteru. Prítomnosť takýchto zdravotných problémov častejšie uvádzali absolventi prvého stupňa terciárneho vzdelávania. Z hľadiska aktuálnej situácie na trhu práce najčastejšie uvádzali dlhšie trvajúce zdravotné problémy respondenti, ktorí boli v čase prieskumu bez zamestnania, nasledovali absolventi, ktorí pokračovali v ďalšom štúdiu. U respondentov bez zamestnania bolo zaznamenané aj celkovo horšie hodnotenie ich zdravotného stavu v porovnaní s ostatnými skupinami. Podľa veku boli najčastejšie deklarované dlho trvajúce zdravotné problémy vo vekovej skupine 51 a viac rokov (37,5 %), pričom v mladších vekových kategóriách neboli zaznamenané výraznejšie rozdiely.

Literatúra

Absolventi dennej formy štúdia v kontexte medzinárodného prieskumu EUROGRADUATE, CVTI SR Bratislava 2024. Dostupné online:

https://www.cvtisr.sk/buxus/docs/VS/absolvent/EUROGRADUATE/EG22_denni_final.pdf

Absolventi externej formy štúdia v kontexte medzinárodného prieskumu EUROGRADUATE, CVTI SR Bratislava 2024. Dostupné online:

https://www.cvtisr.sk/buxus/docs/VS/absolvent/EUROGRADUATE/EG22_externisti-final.pdf

Dátové zdroje

Databáza prieskumu EUROGRADUATE 2022

Mgr. František Blanár
CVTI SR
frantisek.blanar@cvtisr.sk

**Funded by
the European Union**

Financované Európskou úniou. Vyjadrené názory a postoje sú názormi a vyhláseniami autora (-ov) a nemusia nevyhnutne odrážať názory a stanoviská Európskej únie, alebo Európskej výkonnej agentúry pre vzdelávanie a kultúru (EACEA). Európska únia ani EACEA za ne nepreberajú žiadnu zodpovednosť.

Verejné poslanie univerzít v období vedomostnej spoločnosti

Abstrakt

Článok popisuje zmeny v úlohe univerzít v kontexte znalostnej ekonomiky, v ktorej sú vedomosti pre sociálnu integráciu a hospodársky rast zásadné. V kontraste medzi akademickou autonómiou a politickými mechanizmami riadenia skúma, ako sa menia akademické hodnoty, pracovné podmienky a profesijná identita. Prostredníctvom rámca intelektuálneho kapitálu odhaľuje spôsoby, akými univerzity prepájajú výskum, vzdelávanie a spoluprácu so spoločnosťou tak, aby podporili regionálny a ekonomický rozvoj. Na záver poukazuje na stratégie akademikov pri verejnom pôsobení a zdôrazňuje význam budovania partnerstiev s univerzitami.

Kľúčové slová

Vzdelávanie, výskum, akademická profesia, verejná angažovanosť.

Abstract

The article describes changes in the role of universities in the context of a knowledge economy, in which knowledge is essential for social integration and economic growth. In the contrast between academic autonomy and political governance mechanisms, it examines how academic values, working conditions, and professional identity are changing. Using an intellectual capital framework, it reveals ways in which universities link research, education, and collaboration with society to promote regional and economic development. Finally, it highlights the strategies of academics in their public engagement and emphasizes the importance of building partnerships with universities.

Keywords

Education, research, academic profession, public engagement.

Od poznania pre poznanie k poznaniu pre prax

Vedomosti sú univerzálnou súčasťou ľudskej existencie a ich nositelia v predmoderných spoločnostiach ich využívali na legitimizáciu moci. V súčasnosti prenikajú do všetkých sfér života a podmienky ich produkcie a využitia sú ovplyvnené informačnými a komunikačnými technológiami. Prístup k zdrojom poznania určuje kvalitu života a vedomosti sa stávajú novou „menou“ sociálnej integrácie. Tento posun neovplyvnil len sociálne vzťahy a mocenské štruktúry, ale aj ekonomickú logiku spoločnosti – zmeny v jej zdrojoch priniesli aj zmenu v prístupe k vedomostiam a k inštitúciám, ktoré ich produkujú. Jedinečné postavenie univerzít v spoločnosti

sa historicky formovalo z ideálu rozumu a vedeckého pokroku, ktorý presahuje rámec jednotlivých generácií. Veda sa postupne etablovala ako verejný statok, ktorý spravujú a regulujú sami vedci podľa svojich pravidiel a postupov. Tieto normy pomáhajú chrániť objektivnosť a nezávislosť vedy pred politickými a trhovými zásahmi. Univerzity sa stali garantmi epistemickej integrity a dlhodobého verejného záujmu – podobne ako súdy. Ich odstup od okamžitých ekonomických a politických obrátov im dodáva symbolický kapitál a legitimizuje reflexívnu úlohu voči spoločnosti. Od konca 19. storočia až po súčasnosť vývoj základných princípov, cieľov a spoločenskej úlohy vzdelávacích inštitúcií viedol k rozdielom v ich spôsobe fungovania v súčasnosti. Tradičný model Humboldtovej univerzity sa zameriava na pestovanie poznania, podporu kritického myslenia a rozvíjanie intelektuálnej hodnoty bez priameho vplyvu ekonomických záujmov. Veda tu slúži ako verejné dobro a prirodzene naplňa svoju spoločenskú funkciu. V období sociálneho štátu sa priemyselné podniky, odbory a vládne programy spoliehali na kvalifikovanú pracovnú silu sprostredkovanú univerzitami. Krízy 70. rokov spôsobili tlak na zníženie verejných výdavkov a vlády začali vzdelávanie a výskum hodnotiť podľa ich ekonomických výsledkov. Tento posun časom zmenil univerzity na organizácie riadené princípmi trhu. Tradičný význam výrobného kapitálu v súčasnosti nahrádzajú informácie, technológie a schopnosť premieňať ich na inovácie a nové formy poznania. Hospodársky rast dnes odráža dopyt po vedomostiach, tvorivých a adaptívnych zručnostiach, ktoré celkom zmenili charakter práce. Reakciou na spoločenské potreby sú politické očakávania a tlak na univerzity, aby sa zapájali do riešenia reálnych problémov a prispievali k ekonomickému rastu.

Vlády a medzinárodné inštitúcie orientujú smerovanie univerzít, najmä prostredníctvom financovania, podpory rozvoja ľudského kapitálu a zvyšovania ich medzinárodnej viditeľnosti a konkurencieschopnosti. Financovanie je stále viac závislé od merateľných výsledkov akademikov a externých hodnotení, čo motivuje univerzity, aby súťažili o zdroje a preukazovali svoju výkonnosť. Tieto mechanizmy sú prepojené s cieľmi hospodárskej politiky štátu. Štát sa snaží o zvyšovanie aplikovateľnosti výskumu, prípravu výskumníkov a profesionálov pre potreby znalostnej ekonomiky¹ a zároveň o posilnenie univerzít ako verejných inštitúcií so spoločenským dopadom. Faktory ako znalostná ekonomika, politické reformy a kultúrne očakávania spoločnosti v meniacom sa prostredí ovplyvňujú každodennú prácu a profesijné hodnoty akademikov. Alternatívou je hľadanie rovnováhy medzi ekonomickým rozvojom, inováciami a dlhodobými cieľmi vedy a vzdelávania, ktoré sú ohrozené rastúcou nestabilitou a krátkodobým projektovým myslením. Nepredvídateľnosť profesijnej dráhy, ktorá vzniká kombináciou decentralizácie rozhodovania a individualizácie zodpovednosti zo strany vlády, mení akademickú komunitu na sieť jednotlivcov a tímov orientovaných na konkrétne merateľné ukazovatele úspechu. V tomto kontexte sa ekonomická misia univerzity už nevníma ako odklon, ale ako formálna spolupráca medzi vzdelávaním, výskumom, priemyslom a štátom.

¹ *Dôraz na inovácie a prenos poznatkov do praxe v prospech hospodárskeho rozvoja.*

Základný výskum orientovaný na tvorbu všeobecných poznatkov a zachovanie akademickej autonómie stojí v kontraste s aplikovaným výskumom, ktorý prebieha v spolupráci s externými aktérmi – štát, podniky, či neziskový sektor. Súčasný výskum sa viac zameriava na riešenie konkrétnych praktických problémov a ekonomických priorít, čím sa ťažisko presúva k aplikovaným výsledkom a každodennej praxi. Globálne trendy ako internacionalizácia a trhové princípy možno lepšie chápať prostredníctvom rámca znalostnej spoločnosti. Tento koncept vysvetľuje, prečo sa ich vplyv prejavuje rôzne podľa politickej situácie, ekonomických a kultúrnych podmienok v jednotlivých krajinách a regiónoch. Zmeny v pracovných podmienkach, kariérnych dráhach a hodnotách akademikov sa skúmali napríklad v rámci iniciatív ako je APIKS (Akademická profesia v znalostnej spoločnosti). Projekt pomáha porovnávať globálne trendy s lokálnymi prejavmi a sleduje prvky, ktoré zostávajú stabilné aj v podmienkach trhových tlakov (napr. význam výskumu ako centrálnej zložky profesie, dôraz na akademickú slobodu a intelektuálnu autonómiu). Štúdia tiež ukazuje, že globalizácia a znalostná ekonomika vplývajú temer na všetky krajiny.

Národné politické systémy, kultúrne zvyky a inštitúcie tento vplyv menia – iné je to v krajinách s vyšším verejným financovaním a inak s neoliberálnym prístupom. Tieto rozdiely ukazujú, že predstava o univerzálnom modeli univerzity v 21. storočí už nie je reálna. Prezentované dáta a interpretácie sú základom pre reformy, ktoré sa snažia nájsť rovnováhu medzi tradičnými akademickými hodnotami a potrebami súčasnej znalostnej ekonomiky. (Aarrevaara, 2021)²

Univerzity a regionálny rozvoj

Od 90. rokov minulého storočia sa úloha univerzít v spoločnosti mení. Nový trend možno pozorovať napríklad v oblastiach ako Silicon Valley v USA alebo Boston Route 128, kde práve univerzity významne ovplyvňujú regionálny rozvoj a hospodársky rast. Európska komisia presadzuje prístup inteligentnej špecializácie, čím podporuje, aby sa jednotlivé regióny zamerali na svoje silné stránky. Univerzity pritom spájajú vedecký výskum s podnikmi aj so štátnymi politikami. Spolupráca s komunitou a prenos poznatkov do praxe často nie sú dostatočne prepojené s výučbou a výskumom, preto sledovanie skutočného dopadu týchto aktivít je obmedzené. Jedným z nástrojov, ktorý umožňuje univerzitám lepšie sledovať a hodnotiť všetky nefinančné zdroje a výsledky ich spoločných aktivít je rámec intelektuálneho kapitálu.³ Medzi všetkými tromi zložkami intelektuálneho kapitálu existuje konektivita, ktorá okrem efektívneho prenosu poznatkov do praxe umožňuje zapájanie univerzity do regionálneho a spoločenského rozvoja. Formalizovaním individuálnych poznatkov akademikov sa vytvára prostredie spolupráce, ktoré posilňuje dôveryhodnosť univerzity voči partnerom z podnikovej, verejnej, či neziskovej sféry.

² AARREVAARA, T., et al. *Universities in the Knowledge Society: The Nexus of National Systems of Innovation and Higher Education*. 2021.

³ Nehmotné aktíva, ktoré sa ďalej rozdeľujú na ľudský (znalosti, zručnosti), organizačný (procesy, technológie) a sociálny (partnerské siete, kontakty) kapitál.

Infraštruktúra, jasné procesy a inštitucionálna kredibilita fungujú ako „nosič“, ktorý zabezpečuje, aby sa vedomosti jednotlivcov využívali efektívne a aby sa externé siete rozvíjali udržateľným spôsobom. Priorizácia jednotlivých zložiek intelektuálneho kapitálu a spôsob, akým tieto zložky vzájomne pôsobia smerom k napĺňaniu strategických cieľov sa líšia medzi verejnými a súkromnými univerzitami.

Verejné, výskumne orientované univerzity

kladú dôraz na kvalifikovanosť výskumníkov a organizačný kapitál reprezentovaný publikačnými aktivitami a výskumnou infraštruktúrou. Ich sociálny kapitál sa sústreďuje na partnerstvá s inými akademickými a štátnymi inštitúciami a praktická aplikácia je menej systematicky podporovaná.

Súkromné univerzity

uprednostňujú personál s podnikateľskými kompetenciami, ktorý zahŕňa nielen akademikov, ale aj mentorov a odborníkov z praxe. V tomto prístupe sa intelektuálny kapitál rozvíja najmä prostredníctvom mechanizmov komercializácie,⁴ ktoré zohľadňujú rýchly spoločenský a ekonomický dopad, niekedy však na úkor teoretickej hĺbky a dlhodobého základného výskumu.

Špecifickou kategóriou sú regionálne univerzity, ktoré sú inšpirované prvkami oboch prístupov. Zohľadňujú potreby regiónu, podľa ktorých prispôbujú svoj ľudský kapitál, vzdelávacie programy a spoluprácu s miestnymi komunitami, čím priamo vplývajú na širšie sociálne siete a regionálny rozvoj.

Aplikácia rámca intelektuálneho kapitálu na činnosti „tretej misie“ univerzít nie je len o kvantifikácii výsledkov, ale aj o rozvíjaní schopností adaptovať sa a zlepšovať svoje procesy na základe vlastných skúseností. Aby bolo možné tento rámec aplikovať na riadenie a aktivity univerzít, využívajú sa systémy merania výkonnosti, ktorých ciele možno stručne popísať nasledovne:

Operačné ciele sa zameriavajú na každodenné fungovanie a rozhodovanie meraním prvkov spolupráce s priemyslom (napr. počet spoločných projektov), spôsoby plánovania rozpočtu a prijímania ľudí. *Externú legitimizáciu* univerzít zabezpečujú spoločenské a ekonomické ciele, ako miera konkurencieschopnosti, podnikateľskej orientácie či transparentnosti. *Systémy merania výkonnosti* sú cyklické⁵ a každá univerzita ich musí nastaviť tak, aby zapadli do jej spôsobu riadenia. (Secundo, et. al, 2017)⁶

⁴ Rozvoj spin-off spoločností a inovačných projektov.

⁵ Meranie → vyhodnotenie → úprava → implementácia.

⁶ Secundo, G., et. al. *Intellectual Capital framework to measure universities' third mission activities*. 2017.

Verejná úloha akademikov

Bežné definície tvrdia, že verejní intelektuáli sú viazaní na politickú angažovanosť, vplyvné osobnosti (napr. držiteľov Nobelovej ceny), alebo na zaužívané spôsoby interpretácie. Alternatívne prístupy kladú dôraz na intelektuálnu činnosť, ktorá sa zameriava na sprostredkovanie poznania naprieč rôznymi skupinami v spoločnosti.⁷

Na rozdiel od spoločenských a humanitne zameraných disciplín, akademici z prírodných vied majú väčší priestor na verejnú angažovanosť bez vstupovania do politických diskusií. Opierame sa o výskum založený na hĺbkových rozhovoroch s fyzikmi, ktorý ponúka neutrálny pohľad. Fyzika ako prírodná a prevažne nepochitická disciplína umožňuje skúmať rôzne spôsoby, akými akademici komunikujú s verejnosťou. Zdá sa, že namiesto snahy presne vymedziť pojem verejného intelektuála je užitočnejšie sledovať, ako akademici sami chápu svoju zodpovednosť voči spoločnosti. Ich činnosť nie je založená na abstraktných definíciách, ale na konkrétnych skúsenostiach. Práve sebadefiníciou ukazujú, ako sa akademická a verejná sféra prirodzene prepájajú.

Pre lepšiu prehľad o rôznych formách verejného intelektuálneho života sa môžeme zamerať na dve hlavné oblasti. *Miera angažovanosti* akademikov, ktorá sa pohybuje od nízkej až po aktívnu snahu zapájať sa do verejného života a diskusií a *spôsobu*, akými s verejnosťou komunikujú, napríklad prostredníctvom médií, odborných konzultácií alebo občianskych a komunitných iniciatív. Tieto dve dimenzie následne umožňujú rozlíšiť štyri typy prístupov, ktoré akademici uprednostňujú.

Prvá skupina respondentov (puristi) sa prejavuje nízkou mierou angažovanosti voči verejnosti a tlak na popularizáciu považujú za ohrozenie vedeckej presnosti. Univerzitu chápu ako autonómny priestor poznania a deklarujú, že výskumný problém si volia podľa vedeckej hodnoty a nie podľa potenciálu pre spoločnosť. Verejnosť nemá metodologické nástroje na adekvátne posúdenie vedeckých výsledkov, a tak špecializované poznanie nie je možné bez rizika jeho skreslenia jednoducho preniesť do verejnej debaty. Dôležité je aj časové hľadisko. Vedecká práca si vyžaduje roky sústredenej a systematickej práce, ktorá prináša výsledky až v podobe širšieho rozvoja poznania a nie ako jeho priebežné vysvetľovanie verejnosti. Mnohí vedci preto vnímajú vstupovanie do verejných diskusií za odklon od svojej hlavnej odbornej činnosti.

Napokon je tu argument, ktorý zdôrazňuje nízke, alebo nepriame financovanie vedy od štátu, preto sa (najmä teoreticky orientovaní akademici) dištancujú od záväzku „vrátiť“ poznanie spoločnosti. Aj keď druhá skupina (instrumentalisti) aktívne nevystupuje proti verejnosti, nemá problém zapojiť sa do popularizácie, ak je to priamo spojené s kariérnym rastom, alebo financovaním. Ich motivácia zapájať sa do aktivít pre verejnosť je prevažne formálna. Robia to najmä pre splnenie požiadaviek potrebných na udržanie orientácie na vlastný výskum. Individuálna

⁷ Štruktúrally funkcionálny.

iniciatíva spravidla chýba a v otázkach zodpovednosti sa spoliehajú na to, že rámec komunikácie s verejnosťou určia grantové agentúry, univerzity alebo štát.

Špecifikom ďalšej skupiny respondentov (popularizátori vedy) je, že dokážu prepájať akademickú sféru s neziskovou, s médiami, priemyslom a politikou. Na vedu nazierajú ako na verejné dobro a profesijnú identitu formujú cez kombináciu osobného záujmu a altruizmu. Angažovanosťou sa snažia obhajovať svoj odbor, udržiavať dôveru ľudí vo vedu a pre niektorých je kontakt s verejnosťou zdrojom kreativity. Pôsobenie na pomedzí akademického výskumu a médií môže vytvárať určitý rozpor napríklad od kolegov, ktorí popularizáciu interpretujú ako prejav „hľadania pozornosti“.

V záverečnej kategórii respondenti (tradicionalisti) deklarujú vysoký záväzok k verejnosti, avšak sprostredkovaný univerzitou – vzdelávaním a výskumom. Jednotlivci necítia potrebu vstupovať do verejnej diskusie sami, pretože dôverujú inštitucionálnej autorite akademickej obce. Zaväzujú sa kvalitou práce, ktorú naplňajú dlhodobou vedeckou činnosťou a má skôr kolektívny, než osobný charakter. Medzi ich priame aktivity smerom k verejnosti patria univerzitné prednášky, interné semináre a odborné publikácie, ktorých vplyv je síce nenápadný, ale spoločnosť formujú z dlhodobého hľadiska. Univerzita je vo svojej podstate verejnou inštitúciou a vedomosti verejným statkom. Rozdielne predstavy o tom, komu vedomosti patria, ako sa majú využívať a aké ciele má mať univerzita vytvárajú napätie, ktoré ovplyvňuje identitu akademickej profesie. Preto je potrebné o týchto otázkach otvorene diskutovať aj so širšou verejnosťou. Aby bolo možné ju aktívne zapojiť do akademického prostredia, dôležitým krokom je zmeniť voči nej prístup a snažiť sa jej porozumieť, nie len ako homogénnej skupine. Spoločnosť je zložená z rôznych segmentov a ich identifikácia umožňuje rámcovať komunikáciu akademikov tak, aby sa vedecké témy prezentovali zrozumiteľným jazykom. Tak sa vedomosti nestanú izolovaným kapitálom a univerzity môžu pôsobiť ako otvorený priestor poskytujúci zdroje poznania. (Johnson, Ecklund, 2022)⁸

Záver

Článok sa venoval výzvam, ktorým univerzity čelia v kontexte znalostnej ekonomiky, najmä pri hľadaní rovnováhy medzi ich autonómiou a spoločenskými, či politickými očakávaniami. Výskumy ukazujú, že úspech univerzít bude závisieť od ich schopnosti prispôbiť sa na novým modelom tvorby poznania, ktoré spájajú akademickú prísnosť s verejnou angažovanosťou. Zároveň sa ukazuje potreba ďalšieho skúmania rozdielov v národných a inštitucionálnych podmienkach univerzít, keďže ich motivácie sa líšia podľa ich postavenia – či už ide o budovanie globálnej reputácie, alebo o posilňovanie národnej identity. V súvislosti s udržateľným regionálnym a globálnym rozvojom tak zostáva výzvou rozšíriť integrované prístupy, ktoré umožnia univerzitám pôsobiť ako mosty medzi vedou, ekonomikou a komunitou.

⁸ JOHNSON, D. R., ECKLUND, E. H. *Orientations to the public in the academic profession*. 2022.

Literatúra

AARREVAARA, T., et al. 2021. *Universities in the Knowledge Society: The Nexus of National Systems of Innovation and Higher Education*. Springer Nature. ISBN 978-3-030-76579-8 s. 3-28.

JOHNSON, D. R., ECKLUND, E. H. 2022. *Orientations to the public in the academic profession*. Wiley. New Directions for Higher Education. s. 35-46.

SECUNDO, G., et. al. 2017. *Intellectual Capital framework to measure universities' third mission activities*. Technological Forecasting and Social Change.

<https://doi.org/10.1016/j.techfore.2016.12.013> s. 1-10.

Bc. Anna Pelošjan
*Univerzita Komenského v Bratislave, Pedagogická fakulta
Katedra sociálnej práce*

Férová akadémia

Komunita praxe pre rodovú rovnosť

V Centre vedecko-technických informácií SR v Bratislave sa 13. mája 2025 uskutočnil už ďalší ročník *Férovej akadémie*, a deň po tom sa stretla *Komunita praxe pre rodovú rovnosť*.

Konferencia *Férová akadémia* sa aj tento rok venovala efektívnemu dosahovaniu rodovej rovnosti a férovým príležitosťami pre ženy vo výskume a inováciách. Projekt *Férová akadémia* sa venuje otázkam rodovej rovnosti a inklúzie v slovenskom výskumnom priestore. Bezpečné, férové a inkluzívne prostredie vo výskume a inováciách prináša prospech celej našej spoločnosti. Hlavným poslaním konferencie je vytvárať priestor pre otvorenú diskusiu a prispievať k tvorbe systémových podmienok v prospech kumulovania znalostného kapitálu použitím plného poľa talentov v systéme vysokoškolského vzdelávania, výskumu a inovácií. Každoročne sa stretne nespočetné množstvo ľudí s vecnými informáciami pre širokú verejnosť.

Komunita praxe pre rodovú rovnosť je otvoreným priestorom pre diskusiu o nových témach vzdelávania a rozvoja zručností. Tento workshop umožňuje výmenu skúseností a poznatkov medzi odborníkmi na rodovú rovnosť, pracovníkmi výskumných inštitúcií zodpovednými za plány rodovej rovnosti, HR a odborovými pracovníkmi, ako aj ďalšími kľúčovými aktérmi vo vzdelávaní, vede a výskume na Slovensku.

Na workshope *Komunita praxe pre rodovú rovnosť*, ktoré sa uskutočnilo 14. mája, vystúpili hostky *Magdalena Chrobak-Tatara* a *Anna Knapinska*, ktoré prezentovali podporu rodovej rovnosti v akademickom a výskumnom prostredí v Poľsku. Ich prezentácia sa zameriavala na stav plánov rodovej rovnosti v Poľsku, inšpirovaný požiadavkami programu *Horizon Europe*. Pred *Horizon Europe* do roku 2021 bol v Poľsku len jeden plán rodovej rovnosti, a to na Univerzite vo Varšave. Ich prezentácia zdôrazňovala prechod od kvantity (rast GEP) ku kvalite, s dôrazom na výzvy a podporu pre rovnosť vo vede. Do budúcnosti chcú pracovať na stratégii vo vede, monitorovaní GEP, nulovej tolerancii násilia, vzdelávacích aktivitách, podpore inkluzívnych plánov a pod. V Poľsku dochádza k transformácii celkového pokroku v tejto téme, ale netreba zabúdať na systémovú podporu naďalej.

V popoludňajších hodinách sa hostia zapojili do interaktívneho workshopu, kde sa diskutovalo o monitorovaní pokroku plánov rodovej rovnosti na Slovensku.

V *CVTI SR* sa pripravuje Plán rodovej rovnosti na roky 2025 – 2027, ktorý nadväzuje na predošlý plán a bude vychádzať z zhodnotenia jeho plnenia a z prieskumných zistení medzi zamestnankyňami a zamestnancami. Cieľom je pokračovať v systematickej implementácii opatrení podporujúcich rovnosť a diverzitu, vo vytváraní priaznivých podmienok pre profesijný rast, zabránení diskriminácii a násiliu na pracovisku a v mnohých ďalších opatreniach.

V akademickom a verejnom priestore je nevyhnutné, aby Slovensko posilňovalo implementáciu plánov rodovej rovnosti, ktoré podporujú inkluzívne prostredie, bojujú proti rodovým stereotypom a zvyšujú zastúpenie žien v rozhodovacích pozíciách. Takéto podujatia nám pripomínajú, že zmena začína spoluprácou, preto apelujeme na vysoké školy, verejné inštitúcie a občiansku spoločnosť, aby sa aktívne zapojili do týchto iniciatív a spoločne formovali inkluzívnejšie Slovensko.

Analýza GEP v Poľsku:

<https://radon.nauka.gov.pl/analizy/plany-rownosci-plci-w-instytucjach-naukowych-w-Polsce>

Viac informácií o tomto a ďalších projektoch sa dočítate na: <https://eraportal.sk>

Mgr. Michaela Kleinová

Noví profesori

Prezident SR vymenoval 24 nových vysokoškolských profesorov
s účinnosťou od **5. júna 2025**

doc. MUDr. Katarína BABINSKÁ, PhD.
UK v Bratislave
normálna a patologická fyziológia

doc. Ing. Igor BARÉNYI, PhD.
TUAD v Trenčíne
strojárske technológie a materiály

doc. RNDr. Ingrid BELČÁKOVÁ, PhD.
UKF v Nitre
ochrana a využívanie krajiny

doc. Ing. Lucia BÍROŠOVÁ, PhD.
UVLF v Košiciach
mikrobiológia

doc. Ing. František BRUMERČÍK, PhD.

ŽU v Žiline

časti a mechanizmy strojov

doc. PhDr. Ľubomír ČECH, CSc.

UMB v Banskej Bystrici

medzinárodné vzťahy

doc. Ing. Katarína ČULKOVÁ, PhD.

TU v Košiciach

získavanie a spracovanie zemských zdrojov

doc. Ing. Martin GREŠŠ, PhD.

EU v Bratislave

obchod a marketing

doc. Mgr. Michal HABAJ PhD.

UKF v Nitre

história

doc. Mgr. Radoslav HARMAN, PhD.

UK v Bratislave

matematika

doc. Mgr. et Mgr. Andrej KALAŠ, PhD.

UK v Bratislave

filozofia

doc. PhDr. PaedDr. Peter KONDRLA, PhD.

UKF v Nitre

etika

doc. Ing. Pavol KURDEL, PhD.

TU v Košiciach

doprava

doc. Mgr. et Mgr. Ondrej PODOLEC, PhD.

UK v Bratislave

teória a dejiny štátu a práva

doc. JUDr. PhDr. Adriana POLLÁK, PhD.

TU v Trnave

teória a dejiny štátu a práva

doc. ThDr. Štefan PRUŽINSKÝ, PhD.
PU v Prešove
pravoslávna teológia

doc. Ing. Michal PUŠKÁR, PhD.
TU v Košiciach
energetické stroje a zariadenia

doc. RNDr. Miroslava RABAJDOVÁ, PhD.
UPJŠ v Košiciach
klinická biochémia

doc. JUDr. Marek ŠVEC, PhD. LL.M.
TU v Trnave
pracovné právo

doc. MUDr. Miroslav TEDLA, PhD. MPH
UK v Bratislave
otorinolaryngológia

doc. ThDr. Peter TIRPÁK, PhD.
PU v Prešove
katolícka teológia

doc. RNDr. Juraj TÓTH, PhD.
UK v Bratislave
fyzika

doc. RNDr. Marcel UHRIN, PhD.
UPJŠ v Košiciach
biológia

doc. Ing. Oksana VELGOSOVÁ, PhD.
TU v Košiciach
materiály

Pokyny pre autorov

ACADEMIA uvíta príspevky o ľubovoľnej oblasti vysokoškolského života, ktoré môžu zaujať značnú časť akademickej obce.

Vzhľadom na zvýšený záujem o časopis ACADEMIA zo strany študentov, ako aj širšej odbornej verejnosti, sme sa od roku 2013 rozhodli pre možnosť zverejňovať náš časopis aj v elektronickej (pdf) verzii na webových stránkach centra (www.cvtisr.sk), čím chceme zvýšiť jeho dostupnosť pre ďalších záujemcov. **Autor zaslaním príspevku udeľuje súhlas na zaradenie jeho príspevku do časopisu, vyhotovenie jeho rozmnoženín a jeho verejné rozširovanie v papierovej aj elektronickej forme.**

Autor článku zodpovedá za to, že rukopis, ani jeho súvislejšie pasáže, neboli nikde publikované a nie sú zaslané do redakcie iného časopisu. V prípade uverejnenia článku v časopise *Academia* nebude príspevok znovu publikovaný bez súhlasu vydavateľa.

Pri posielaní príspevkov prosíme dodržať nasledujúce pokyny:

- príspevky posielajte vo formáte .doc, .docx alebo .rtf bez zalamovania riadkov a strán. V prípade programu MS Word používajte implicitnú šablónu „normal“. Vybraný text môžete podľa potreby zvýrazniť (podčiarknuť, použiť kurzívu, tučné písmo). **Nepoužívajte** automatické formátovanie, špeciálne fonty, vlastné šablóny a pod.; grafickú úpravu jednotnú pre všetky príspevky urobí redakcia;
- tabuľky a schémy môžete zaradiť priamo do textu; grafy pošlite v samostatnom súbore vo formáte xls/.xlsx (do textu príspevku, na miesto, kde sa má vložiť graf, vložte odkaz);
- citované pramene treba uvádzať v zátvorke s uvedením priezviska autora/autorov a roku vydania knihy alebo článku;
- v odkazoch na literatúru uvádzajte pramene v abecednom poradí. Uveďte iba tie, na ktoré sa odvolávate v texte;
- k rukopisu pripojte abstrakt a kľúčové slová v slovenskom a anglickom jazyku;
- na konci príspevku uveďte svoje meno, adresu pracoviska a e-mailovú adresu;
- celkový rozsah príspevku by nemal prekročiť 20 000 znakov (s medzerami).

Príspevky posielajte na e-mailovú adresu: frantisek.blanar@cvtisr.sk.

Na otázky vám odpovieme a námety, pripomienky, návrhy a podobne prijímame na telefónnom čísle 02/692 95 426